F. LVYSII LEGIONENSIS AVGVſtiniani diuinorum librorum Primi apud Salmanticenſes interpretis.

IN PSALMVM VIGESIMVM SEXTVM EXPLANATIO.

SALMANTICAE,

Excudebat Lucas à Iunta. M.D.LXXXII.

CVM PRIVILEGIO.

ESTA obra es Catholica de buena y sana doctrina, puedese imprimir con vtilidad y fruto de los fieles. En Madrid, catorze de Março, de mil y quinientos y setenta y ocho años.

ILLVSTRISSIMO D. D. GASPARI Quiroga, S. R. E. Cardinali, Archiepiſcopo Toletano, rerum fidei ſupremo iudici. F. Luyſius Legionenſis Auguſtinianus. S.P.D.

ES aduerſas, Quiroga Cardinalis ampliſsime, vulgo homines in malis ponunt, Stoici in fugiendis numerabant, rectè autem inſtituta ratio, diſciplinaque Chriſtiana in bonis ducit. Non quòd acerba, & amara, amara & acerba non ſint: ſed quod ægris amara quæ ſunt, ſæpè ſint ſalutaria. ægrotamus autem omnes: laboramuſque, alij alijs animorum morbis. Quamquam & ſæpè bonis præſertim, & Dei amatoribus

 viris

viris id accidit, vt isthæc non solum vtilia ipsis sint, sed etiam vt acerba esse desinant: atque adeo vt gustatu, atque per pesu dulcia illis & iucunda reddantur: tanta est Christi Dei erga eos qui omnes suas spes in ipso collocant dulcedo, atque bonitas. Quod & ipse, tametsi nullo modo is sim, qui numerari seruis Dei possim, tamen benignè mecum Deo, & clementissimè agente expertus in me sum, illo meo calamitoso, vt vulgo iudicatur, & misero tempore: cum quorumdam hominum artibus in suspicionem læsæ fidei criminosè vocatus, semotus ab hominum non solùm sermone, & congressu, sed etiam aspectu, per quinque ferè annos in carcere, & in tenebris iacui. Ea enim tunc animi quiete, atque lætitia fruebar, quam nunc luci redditus, & amicissimorum mihi hominum consuetudine fruens, sæpe requiro. Vt

mirari

mirari satis non poßim, quantus in humanis rebus error, & deceptio versetur, quamq; ab eo quod sunt, pleræque res aliæ esse credantur. Illa enim quæ mala esse magna omnes putant, & certè, ipsa per se si spectentur, sunt maxima. nihil enim eorum, quæ, vel animum ægritudine afficiunt, vel corpori molestiam afferunt, ab illa abesse vita putandum est. sed quæ mala creduntur maxima, ea expertus sum voluptatibus dulcißimis esse plena. Neque id totum ex eo erat, quod me optimæ mentis meæ conscientia consolaretur, quamquam & ea me sustẽtabat plurimum: est enim illius magna vis. sed cõscĩetia recta, vt æquo animo feras aduersa facit, non autem iucunda ea vt sint, efficit. Itaque leniebat ægritudinem conscientia, sed quod me potißimum consolabatur, neque consolabatur solùm, sed & lætitia interdum

perfundebat trnta, quantam non queo dicere, vis quædam bonitatis Dei erat immensa, & incredibilis. Qua de vi, ac bonitate diuina, illo, quod dico, tempore, dũ extare mihi eius otij aliquem fructũ volo, & legendo aßiduè, atq; scribendo, à molestis cogitationibus animũ auoco, in vicesimumsextum Dauidis Psalmũ quædã sum cõmentatus: que nũc cũ relegerem ita me affecerunt, vt ea non inutiliter edi posse, censerem: quod item alijs nonnullis visum est. Itaq; illa nunc edo. Edo autẽ, Cardinalis illustrißime, sub tuo nomine ea de causa, quod per te profectò habeo, ea vt poßim edere. Nã cum causa, lisque mea sæpe cognosci cœpta, eius cognitione varijs rationibus intermissa, & in aliud tempus dilata, ita produci videretur, nemo vt vires, aut animi, aut corporis mei tanto oneri suffecturas eße speraret: tu, ea vt cognosceretur

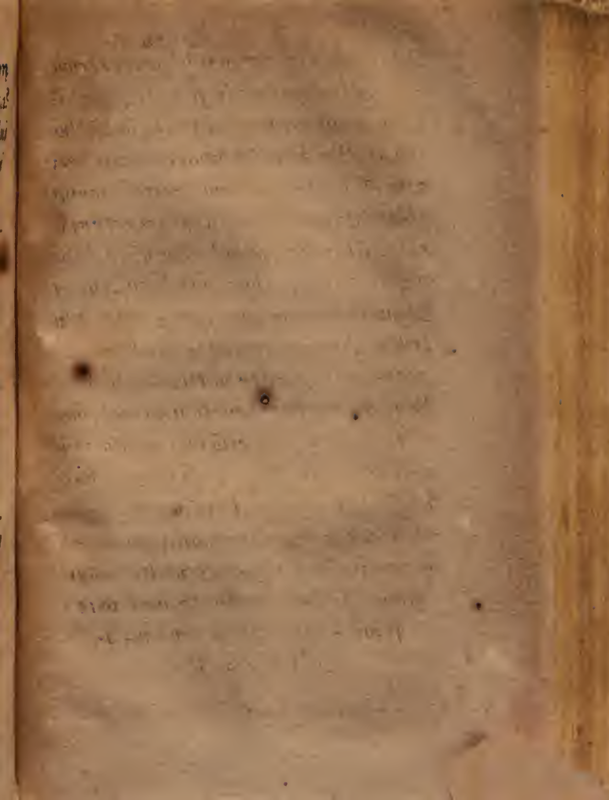
retur

retur, atque terminaretur æquum esse censuisti: cognouistique eam ipse per te: & ea cognita, atque eius veritate perspecta & crimine, & suspicione criminis exsolutum: libertatique, ac dignitati meæ pristinæ redditum, me tandem meis, meosque mihi restituisti. Quo beneficio nullum maius in hoc genere, neque à bono viro optari debeat, neq; qui ipse bonus sit vir possit cuiquam tribuere. à te certè nihil aliud expectandum fuit, qui tametsi virtutibus sis ornatus omnibus, tamen præcæteris vnam iustitiam ita coluisti, & adamauisti semper, ea vt te summa integritatis laude commendatum, per omnes honorum gradus ad id, in quo es, fastigium euexerit. Quo etiam mihi gratius, & honestius fuit absolui tuo iudicio, hoc est, vt ego interpretor, & vt omnes, quibus tua est nota virtus: cui autem ea sit ignota, quæ in

 clarissi-

clarißima luce, & maximarum rerum administrationibus sit semper versata? Itaq; eo mihi gratius fuit iudicio absolui tuo, id est, iudicio, vt omnes norunt veritate ipsa subnixo, non gratia alicuius eblandito, aut expresso. Quare integritas tua, innocentiæ mihi magnũ testimonium reddidit, eademque effecit, liceat vt mihi lucis iam, atque vitæ libero vsu fruenti, huius generis quædã edere: eisque edendis & ad te mittendis, non solùm accepti abs te beneficij memorẽ me esse ostendere, sed etiã mei memoriam in te renouare. Sed alia aliâs. nunc huic libello velim pro tua humanitate, des locũ inter tuos libros, paruo illi quidẽ, sed quamuis paruo, tamen & multis nominibus tibi à me debito: & meæ in te summæ obseruantiæ omnibus fidem facturo. Vale.

* *
*

IN PSAL-MVM VIGESIMVM-SEXTVM EXPLA-NATIO.

VAMQVAM hic Psalmus apud Hebræos ἀνεπιγραφος est, id est, sine historiæ argumẽto, tamẽ, quod è Græca inscriptione colligitur, videtur scriptus à Dauide esse, quo tẽpore Saulẽ fugiebat, atq; ea occasione potissimũ, quod ad ipsum Ceilę cõmorantẽ cõfugisset Abiatharus sacerdos, eiusdẽ Saulis & ipse iram, & crudelitatẽ declinans. Nã cum Dogęus quidã genere Idumæus Saulis Regis libertus, ad ipsum Regẽ detulisset Nobe in ædibus summi Sacerdotis Achimelechi, Dauidẽ versatum, ab eodẽ fuisse adiutũ, & cõsilio, & armis, & cõmeatu: ira exarsisse Saul scribitur: & vt sunt Regum in ira præci-

præcipitia consilia, Achimelechum ipsum ad se accersitum, & cum eo magnũ sacerdotum numerum ferro interemisse, & vrbem Nobem, ad quam, ne suspicio quidem criminis pertinebat excindi mandasse etiam traditur. Hac igitur ex cæde, & vrbis ruina tanta, vnus cum euasisset Abiatharus, Achimelechi summi Sacerdotis filius, & ipse Sacerdos summus ad Dauidem se contulit, secum deferens Ephod. Id autem fuit apud Hebræos sacræ vestis genus, quo sacerdotes illorum cum diuina responsa requirebant, semper vtebantur. Quæ res Dauidi dubijs in rebus præsidio ac saluti fuit. Nam quoties consilia sua explicare ipse non poterat, quod vel immineret sibi, aliquod periculum metuebat, vel hærebat in rebus dubijs, oblata sibi sacerdotis, & sacræ vestis opportunitate vtebatur, & per Abiatharum diuinum consulebat oraculum, eiusque admonitu quæ instabant, mala declinabat. Cuius rei experimentum cœpit, paulò post Abiathari ad

ri ad ipſum aduentum. Opem ferebat *2.Reg.23*
Dauid per ea tempora Ceilæ Iudæorum
vrbi, cuius ex agro hoſtes Syri prædas
agebant. Id cum Saul cognouiſſet Daui
dem, videlicèt, Ceilæ verſari opprimen-
di eius occaſionem, cui rei ſemper ſtudio
imminebat, eam optimam arbitratus,
comparata militum manu Ceilam ver-
ſus ire cœpit. quod cum incertis rumo-
ribus fama ad Dauidem pertuliſſet, ſuſpi
cio illi obiecta eſt, & metus non leuis,
num ſe Ceilani prodituri eſſent: & Sauli
traditturi. Quare Abiatharũ adiens Deũ
per ipſum conſuluit. cumque oraculo
didiciſſet, fore magnum vt vitæ pericu-
lum adiret, ſiquidem, diutius Ceilæ mo-
raretur, ob Ceilanorum in ipſum perfi-
diam, Ceilam maturè reliquit. Igitur in
ipſo aduentus Saulis & copiarum ab ip-
ſo comparatarum primo nuntio, atque
metu: vel certè ſtatim poſtquã oraculi
admonitu laqueos exuit Dauid, in quos
imprudens ſe induit, credibile eſt hunc
Pſalmum eſſe confectum. cuius exordia
gratu-

gratulatione, de periculo, quod Dei admonitu euaserat, cum tacita quadam & amara hostium suorum irrisione constant. extrema verò in imploranda, ac sibi amplius concilianda Dei ope, atque gratia, ad ea propulsanda, pericula, quæ restare videbat, versantur. in quo etiam mentio quædam fit eius temporis, cum in tabernaculum Dei ex fuga primùm se recepit: ibique delituit, eo vsq; quoad se ipse collegit. cuius diei atque facti recens, scilicet, memoria adhuc in illius animo residebat. Cum igitur sanctus Dauid partim lætaretur, quod oraculo admonitus præsens periculum vitasset: quodque sibi potestas esset, Deum quoties vellet suo arbitratu rogandi: partim sibi adhuc vehementer metueret, ab hostibus suis, quorum quamuis impias manus effugerat, tamen illorum crudelia odia, & insidiæ perpetuæ, quem tandem exitum habituræ ad extremũ essent pertimescebat: cumque ob eam causam fluctuaret animo, alternis & spei, & timoris

ris fluctibus agitatus: tandem ab ipsis experimentis fiduciam concipiens, Dei auxilium sibi non defuturum, inanes illos, & degeneres metus coërcuit: & tranquillitate animi, ac serenitate constituta, lætus ac bonæ spei plenus, in has voces prorupit. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Quas quidem voces ita Dauid ex sua persona protulit, vt prophetico, quo excellebat spiritu in Christum Iesum, cuius humana vita, quamuis ærumnosa, & telis inimicorum obiecta tamen summis Dei præsidijs communita fœlicissimum exitum erat habitura, optimè quadrare prę uiderit: & ex persona illius præcipuè accipi voluerit. In quo etiam illud intellexit, formulam quandam cum Deo agendi, à se in hoc Psalmo præscribi, qua cũcti ærumnosi, atque miseri, qui in vnius Dei præsidio confiderent, communiter vti possét. Quæ res nobis in causa fuit, vt hũc pręcipuè Psalmũ interpretari vellemus, quod eius pleraq; omnia, hoc meo tempore

tempore aptè à me,& verè vſurpari poſſe viderem. Ab inimicis enim meis, quos non iniuria aliqua ipſis à me illata offendit, aut læſit, inſidioſiſsimè circunuentus,& calumnijs oppreſſus: non ſolùm priſtinis meæ vitæ bonis, atque ornamétis careo, ſed etiam hoc communi ſpiritu, atque libero excludor. Quo in malo, hoc vno ſolatio me conſolor, quo ex ſacrarum literarum lectione, & meditatione diuinæ bonitatis afficior. Nã cum aliquid benignè & miſericorditer à Deo factum, aut cum innocentem aliqué de inimicorum manibus liberatum in eis literis lego, aut cum Dei prouidentiam atque bonitatem Dauidem ita pleno ore prædicantem in his carminibus audio, ſuaſque in Deo omnes ſpes collocãtem ipſum conſpicio, diuinę mihi bonitatis, atque prouidentiæ in animo tãtum elucet lumen, tantaque excitatur, atque exiſtit in me bona ſpes: vt minimè dubité, quin noſtris ille rebus, id eſt, veritati, cuius nunquam deſerit patrocinium, ſubuentu-

uenturus aliquando tandem sit & magnum, atque præsens auxilium allaturus. qua spe fretus omnes huius mei casus molestias facilè, & æquo animo persero. nonnunquamque & ipse cum Dauide dico. Qui tribulāt me inimici mei, ipsi infirmabuntur, & cadent: illudque sæpiùs, quod in hoc ipso carmine scribitur. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. meque rursus illis verbis confirmo. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. illisque maximè. Si consistant aduersus me castra non timebit cor meum. Si exurgat aduersus me prælium in hoc ego sperabo. Sed de nobis aliâs nunc Dauidici carminis interpretationem aggrediamur, quod ex persona Dauidis nobis enarrandum in primis est: sic tamen vt cum visum fuerit ad Christi personam propriè, & ad miserorum communem causam vniuersè tractandam, liberè digrediamur. Iam igitur quid dicat, audiamus.

DOMINVS illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

IVRE tu quidem ista sancte Dauid: nam si Dominus lux tua est, quæ tanta malorum nox potest irruere, quæ mentem tuam tenebris errorum inuoluat? Si idem salus, quis tibi à morte potest inferri timor? Si robur tibi, atq; vires Deus suppeditat, quem contra, quamuis infestiss. hostem non consistes? imò quas hostium copias non delebis? Tria bona cōmemorat, lucem, salutem, robur, quibus animi vita continetur. Etenim totidem infestamur malis. Nam, aut ignorātiæ tenebris à vero aberramus, aut animi imbecillitate, & tanquam morbo, à recto deficimus, aut hostili, & externa vi impellimur ad malum. Itaque nostri Theologi beatæ vitæ consequendæ rationem, & instrumentum omne in his rebus positum & collocatum putāt. Primum, si Deus nostræ menti veritatis lumen præferat, deinde si infusa cœlesti iu-

ſtitia animum languétem ſanet. proſtremò ſi aduerſus hoſtiles infeſtationes, & inſultus continenter ipſe nos protegat, & robur adijciat ad perſeuerandum in bono. Atque vt iſthæc Dei dona in ſe agnoſceret ſanctus Dauid: & ea cum lætitia & gratulatione prędicaret, rebus ipſis, quas paulò antè expertus fuerat, adducebatur. Nam cum Ceilæ in maximo vitæ diſcrimine verſaretur, idq; ignoraret ipſe, Deus illi, & dubitanti lumen oraculo prætulit, & periclitanti ſalutem fuga attulit, & fugienti pro arce munitiſsima fuit: quippè qui illum in tutiſsimis locis collocarit. Itaq; lumen ad oraculum redditũ, ſalus ad declinationem inſtãtis periculi, protectio ad opportunitatẽ loci editi, atque muniti in quẽ ſe contulerat, referenda ſunt. Quibus rebus cõmemorãdis cũ ſibi Dauid gratulari intelligẽdus eſt, vt ante dixi: tũ etiã confirmarẽ & erigere animũ ſuũ, ad deinceps intrepidè agendum, & ſi quæ adhuc timoris veſtigia in eius mente remãſerant, ea

huius à Deo accepti beneficij recordatione delere, atque obliterare, & cũ animo suo quodammodo ita loqui censendus. Quid agis anime? quid sic paues? quidve causæ habes, cur iam amplius solicitere? est ne in quo nocere tibi hostes tui poßint? num dolo te, aut cõsilio præuertent? num viribus aut copijs superabunt? Deus tibi lumen præfert, quid agere, à quo tibi cauere debeas per singula momenta te docet: Deus ponit pedes tuos tanquam ceruorum, & in excelsis, atque munitis locis ab incursu inimicorum te tutum constituit: idem exhibet se tibi & in itinere ducem, & in fuga comitem, & in exilio socium: idem & in rebus dubijs consilio, & in anxijs solatio, & in formidolosis ac periculi plenis auxilio te iuuit: scis hæc ita esse, expertus ipse es: degenerem ergo, & inanem timorem pone, atque abijce. etenim tam longè abesse debes ab eo, quam longè abes à periculo, à quo, quando salus tua Deo curæ est, profectò abes longißimè. Sed

Dauid

Dauid optimus vir, atque sanctissimus, vt de fauore, & auxilio Dei lætaretur, adducebatur ijs beneficijs, quæ paulò ante plurima, atque maxima Deus in ipsum contulerat: vt verò speraret, id sibi perpetuum futurum, egregia quadã, qua se pollere apud Deum nõ nesciebat gratiã, consequebatur. Nos autem quicumque eiusmodi sumus, vt cupiditatibus deuicti nostris Deum nobis iratum, nostra culpa reddiderimus, cum mala insurgere & obsidere nos incipiunt, cumque incidimus in aduersam aliquam, & acerbam fortunam, qua spe niti poterimus? ad cuius auxilium confugiemus? cui salutem commendabimus nostrã? quibus copijs confisi minas, & insultus malorũ despiciemus? vtrum nobis peccatoribus, & flagitiosis, & à Dei gratia nostro peccato repulsis, idem quod homini sanctissimo dicere atque iactare licebit? Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Est ille quidem lux, atque salus proposita omnibus, sed

ego miser meis peccatis,me ea luce priuaui,& in densissimas tenebras cóieci. Adfert Deus salutem,quod ad se attinet vniuersis: sed ego peccando salutem diuinam à me repuli,& perniciem certã mihi accersiui. Quid ergo est? deficiam animo,& aduersis succumbam: meq́ue inimicis meis vinciendum,& constringendum tradam? minimè istud quidem, vt cedam atque deficiam: resistam potiùs atque hoc ipso acrius ac vehementiùs,& precibus,& votis contendam. etsi mihi facultatem mea flagitia ademerunt cõmuniter cum Dauide dicendi. Dominus illuminatio,& salus mea quem timebo? at profectò nulla res obstiterit, quo minùs submissè & suppliciter dicã. Domine,esto lux mea: esto salus mea ne timeam. Quare desperet nemo,nec se ab huius orationis cõmunione exclusum quis putet. nã siue gratia apud Deum valet,& potest certè idem quod Dauid verè dicere: siue gratia Dei priuatus est, & potest pœnitédo assequi idem vt dicat.

quando

quandoquidem quã certum eſt Deum ſuis pro luce in rebus turbidis,& pro ſalute eſſe: tam exploratũ eſſe debet eorũ, qui deſerta iniquitate ad hunc numerũ bonorum virorum aggregare ſe velint, nemini aditum intercludi. Nã quî fiat, vt Deus ad bonam mentem redeuntes a ſe repellat,qui viæ atque virtutis oblitos,& in peccatis morantes blandiſsimè vocet? Vocet dixi.imò hortetur,imò illis,modo ipſum audire velint, non ſolũ delicti veniam,ſed iuſtitiæ, atque gratię apud ſe magnum gradum,firmumq; ad bene viuendum ſuæ prouidentiæ præſidium, atque adeò poſt bene actam vitã opes immenſas, & præmia ſempiterna polliceatur. Venite, inquit, ad me omnes qui laboratis,& onerati eſtis, & ego reficiam vos. & per Prophetam, Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eũ, in veritate. Quare ſi propè adeſt, vel certè quoniam ſemper propè adeſt ijs, qui ipſum inuocant, opem paratus afferre: inuocemus audacter ipſum omnes, & *Matt.* 11. *Pſal.* 144

cum Dauide dicamus alacriter: tum illud. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Tum hóc quod statim subijcitur.

DVM appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas: qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt.

QVOD Dauid dixerat à Deo salutem atque præsidium sibi esse paratum, quodque ea de causa imperauerat animo suo, nullos vt hostium conatus moueret, id nequis fortasse arbitraretur, ab inani fiducia potius, quam à veritate ipsa profectum, & arrogantius, quam verius dictum esse iudicaret: argumēto ducto ab ijs rebus, quas expertus ipse in se esset probat, atque confirmat. Cū enim, inquit, aliquando hostes in me meiirruissent, feri, & cruoris auidi (quod vel ad illud tempus cum domum ad Dauidem à Saule sunt missi satellites, qui illū cubantem obtruncarent, vel certè ad hoc, quod dicimus, fugá euasisse periculum, qnod ipsi à Ceilanorum perfidia

immi-

imminebat,eſt referendum.) Igitur, inquit, cum odio inflammati, & ſanguinis mei hauriendi cupiditate incenſi,ſæui,atque truces hoſtes inſtarent, mihiq́; ipſi nulla expediendæ ſalutis commoda ratio videretur eſſe reliqua, in ipſo illorum ad me opprimendum curſu, & læ-talem plagam inferendi temporis articulo,illi ſpe ſua fruſtrati miſerè corruerũt: ego autem lætus euaſi.Quæ huius verſiculi ſentẽtia,etſi ſatis commodè expreſſa eſt,in iſta,qua vulgo vtimur iurè probata, & cunctis Latinis editionibus antelata editione Pſalmorum: tamen mirè elucet in Hebraico ſermone, verbum, ſi pro verbo reddatur, hoc videlicèt, modo: In ipſo appulſu nocentium aduerſus me,ad edendum carnem meam. hoſtes quidem & inimici mei in me, at ipſi impegerunt & corruerunt. Sic enim legimus inimici mei לי. cuius voculæ hoc loco magna vis eſt ad irruentis, vt diximus,& iam plagam penè inferenris hoſtis incurſum declarandum. Quod au-

tem ſeptuaginta interpretes verterunt κακοῦντας id eſt nocétes, & Hieronymus in germana illa Pſalmorum ex Hebræo traductione vertit maligni, id, quoniam Hebræũ verbum מרעים paruo punctorum vocalium diſcrimine, vel malefaciẽtes ſignificat, vel amicos, fortaſſe aliquis hoc potiùs modo, iſto loco id verbum accipiat, nulloque recti ſenſus periculo vertat. Dum appropiant ſuper me amici mei, vt edant carnes meas: eos vt homines Dauid ſimulatè appellet amicos, qui cũ amici illi eſſe deberent, quod ab eo múltis ac magnis beneficijs affecti eſſét: necẽ tamen ei, & interitum moliebãtur, quales erant Ceilani. Nam quos capitis ſui periculo ab hoſtium incurſu tutos reddebat ipſe, quoſque ob recens beneficium fideles futuros arbitrabatur ſibi, eorum perfidia penè proditus fuit. Hos igitur, atque his ſimiles alios appellat ſodales ſuos Dauid, omni, ſcilicèt, hoſte nocentiores amicos: vtroſque autẽ, & hos fallaci ſpecie tectos inimicos, & illos

aper-

apertos & professos suos hostes, Saulē, Saulisque satellites, quos צרי id est, oppressores suos vocat, in ipso aggressu, & prædæ capiendæ articulo, præda è mani bus ipsorum elapsa fallos spe, atque delu sos, turpiter corruisse cum gaudio, & irri sione commemorat. Atque harum quidem rerum, quæ his duobus versiculis continentur: nimirum, & periculi amicorum fraude creati, & belli per eos qui se profitebantur hostes illati, & ad opprimendum hominem innocētē coitionis factæ ab vtrisq;: ad hæc in ipso penè certaminis conflictu diuinitus oblati præsidij, cū innocentis salute, & hostiū ignominia atq; ruina, tanquā vestigia quędā, atque signa, in ijs rebus, quæ Dauidi euenerunt, reperiuntur impressa: cæterum vera species eorum omnium, veraq; imago, in Christi Iesu humana, atque mortali vita sic extat, vt minimè dubitari debeat, quin eam sibi propositam habuerit Dauid, cum ista canebat. Nam vt prætercam, quæ superiori versu dicuntur,

tur, proprias Christi voces videri. Etenim alij, quamuis iusti viri, de diuina luce splendoris aliquid ad se deriuant, & de immensis Dei opibus nonnullas ad se transferunt copias, & de illius infinita vita, nonnihil quod tamé ipsis satis, superque sit, hauriunt & accipiunt: sed, vt hoc verum sit, tamé nemini ipsorum datur, ipsa vt met vita, atque luce Dei viuat, atque illustretur. At Christo Iesu, in quo corporaliter, vt Paulus scribit, plenitudo
Coloss.21. diuinitatis inhabitat, communione quadam diuinorum bonorum, & cum Dei verbi persona humanæ naturæ ineffabili vnione, ipse Deus pro salute, pro vita, proque fortitudine est. Itaque vt hoc prætermittam, propriè Christo competere vt dicat. Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? quis hunc alterum versiculum audit, cui non statim in métem veniat illius noctis, in qua Dominus Iesus impia Iudæorum, & Romanorum militum manu comprehensus, atque vinctus fuit? Nam, quis vnquam

quam amici persona tectus, inimicior, cædisque auidior fuit, quam proditor Iudas? quisve accessus, atque congressus, aut in speciem magis blandus, aut re ipsa magis hostilis, eo eiusdé Iudæ ad Christum accessu esse potuit, cum ipsum deosculatus, militibus qui Christum comprehensuri venerant, quibusque se ille ducem præbuerat, ea re signum dedit ad comprehendendum: & quod erat pacis & amoris symbolum, eo pro clasSico ad ineundum prælium est vsus? Quid? nonne, & hunc occultum hostem, & alios palam inuadentes inimicos sola voce Christus ita perterrefecit, atque prostrauit: vt quod reliquum est huius versiculi, quodq; sequitur. Qui persequuti sunt me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. in re gesta dici, non vaticiniũ de futura esse, iure omnibus videatur? Quamquã non in illa nocte modo atq; in illis tenebris hostes in se irruétes Christus deuicit: sed multo verius postera, & in sequenti die, media luce, cum ab eisdem

dem indignissima morte affectus est, ipso illo actu moriendi, ipsoque extremo spiritu debellauit. Debellauit, inquam, tum Iudæos, funestæ illius cædis satellites, & ministros: tum Sathanam, Sathanæq; addictas aërias potestates, tanti sceleris duces, & authores, sicut Paulus scri-
Coloss. 2. psit. Spolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphãs illos in semetipso. A cuius enim vita dæmones suæ tyrannidi arbitrati sunt, exitium imminere, quemq; ob eã causam interficere studuerunt, is moriẽs, domos illorum euertit: regna vastauit: imperiũ extinxit: hominesque eos, quos captos illi, & constrictos tenebant, in lucẽ libertatis asseruit, ipsosq; hostes Christus, nõ quidẽ illos repellendo, aut se contra inferendo, sed sustinendo, & telũ quodammodo totum corpore recipiendo vicit, & contriuit, ipso, scilicèt, illorum incursu, atque impetu, probe vt naturam illius referret lapidis, quo de scriptum est:
Matt. 21. Qui autem ceciderit super illum, contetur.

retur.

retur. Nam & hæc illi nequissimo serpé
ti tanquam fata iam inde ab initio Deus
præcinebat, cum ei dixit. Tu insidiabe- *Gene.3.*
ris calcaneo eius, ipse autem conteret ca
put tuum. Colubri enim in obuiũ aliqué
impetum interdum faciunt, & pédem
ei mordent: nam altiora ore petere ne-
queunt. id cum accidit, sæpè etiam eue-
nire solet, vt is cuius mordetur pes, calce
comminuat colubro caput, quod illi no
cendi causa pedi propè subijciunt: ita fit,
vt coluber, dum alterius lædit pedé, ipse
in capite plagam accipiat, eamque acci-
piat ipso eodem pede, quem petebat per
cussus: & quod primũ erat non petitus
ad necem, sed petens ipse aliũ. Eadem igi
tur illi hosti, qui cũ natura optima esset
conditus, suaque ipse sponte prauus effe
ctus esset, serpentis astum imitatus, eius-
que in se suscipiés formam lætale in nos
virus infudit, euentura prædixit Deus:
siquidem vnquam ausus fuisset, vel po-
tiùs quoniam futurum erat vt auderet,
calcaneũ Christi adoriri quod & euenit.

Nam

Nam primum, dum omnia venena sua aduersus Christum exprōmit, in carne Christi, & in eius humana vita lædenda, quę infima, & terrę veluti proxima pars illius est, constitit ipsius omnis impressio: ipse autem & regno, & male parta dignitate spoliatus in capite, vt minimum, lætalem accepit plagam. Deinde non à Christo ille circumuentus aut in certamen euocatus est: sed circumueniens ipse Christum, & impetum in illum faciēs, sibi pestem conciuit. Postremo victus est, neque magnis copijs, neque armorum aliquo genere inaudito, & nouo, sed ea ipsa re, in qua, vt sibi visus est, superior erat, eo pede, id autem est, carne ea cui vulnus intulerat, ea vita quā morte extinxerat: atque adeò ipso illo à se illato vulnere, atque morte male ipse, & perpetuò perijt. Nam è Christi sanctissimo corpore vulneribus confosso immēsa vis pretiosissimi sanguinis profluens, beatum quidem piorum hominum populum à peccatis, atque à delictis expiauit

uit

uit & emundauit omnibus: AEgyptios verò insequẽtes, hoc est, dæmonum bonis viris infesta agmina, vndis illis sui sanguinis veluti obruta deleuit, & extinxit. Itaque quam antiquus ille serpens, Christo molitus est necem, ea exitialis ipsi fuit, & vt scriptum est, Incidit in foueam quam fecit. Et ad Christum oppugnandum aggressus in ipsa aggressione, vt hîc dicitur, infirmatus est, atque cecidit. Sed iam ad Dauidem reuertamur.

SI consistant aduersus me castra non timebit cor meum, si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

QVAE est ex tota superiori oratione collecta sentẽtia, qua sanctus Dauid, de eo quod suas res Deo curæ esse videbat, fiducia concepta, asseuerat, tantum abesse ab eo, vt suorum hostium minis moueatur, vt ne si se vndique obsideãt, atque circunstent in timore futurus sit. etenim sibi spem addi ea re, non metum iniici. Sed quod dicitur. In hoc ego sperabo. ambiguum videtur, vtrũ in Deo,

an in ipſo eodem, cuius meminit, bello ſpem ſuæ ſalutis cunſtituat. ſed hæc ambiguitas in oratione Latina eſt. nã in Græco, & Hebraico ſermone, quod ex codicibus Græcè liquet, & Hebraicè cóſcriptis nulla plani ſenſus latebra, aut obſcuritas latet. Nam in Hebraico ſic. בזאתאניבוטח. Septuaginta porrò. ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω in quibus ſatis apparet, Dauidem hîc bellum, atq; hoſtium caſtra demonſtrare, & in eis ipſis hoſtium furorũ armis ſpem incolumitatis ſuæ poſuiſſe dicere, quo magis ex eo perſpiciatur diuinæ potentiæ magnitudo. Nam profectò qui Deum piè colunt, id ab eo roboris in animo accipiunt, vt in deſperatiſsimis ſuis rebus, non modo nó frangãtur metu, ſed etiã, vt ea ipſa, quæ ſibi aduerſa eſſe & inimica videtur, pro ipſis ſtare, & pro inſtrumentis ad victoriam obtinendã ſibi eſſe arbitrentur: neq; temerè id, aut ſine idoneo argumento: quod ſit maximè proprium magnitudinis & ſapientiæ ſummi Dei, conſilia, & conatus malo-

malorum hominnm in suam ipsorum perniciem conuertere: eosque capere atque irretire suis ipsorum artibus. quando illud est maximum victoriæ genus cum hostes nostri, ijs ipsis, quibus fidūt, & armis à nobis, & artibus superantur. Quod vt planius intelligatur altius ista nos, & tāquam à capite repetamus. Duæ sunt rationes, siue duo tempora potiùs: nec enim plura esse possunt, in quibus seruis suis Deus opem solitus est, & præsidium afferre. Nam aut præuertit mala, atque aduersa antequam aduenianr, & eorum causas præcidit, aut posteaquā aduenerunt, & in seruos ipsius incumbentia eos oppresserunt, admirabili aliqua nec opinata ratione, dispellit ea, & ad nihilum redigit. Quarum rationum illa prior, suauior fortasse ipsa est, & optabilior, ijs præsertim, qui parum adhuc in virtute profecerunt: quiq; nondū satis virium collegerunt in animo suo, ad malorū acreis morsus fortiter perferendos. Talibus enim optandum est, vitæ huius

tãquam nauigationis cursum sereno cęlo, mariq; tranquillo sine ventorum insultu, & sine iactatione conficere. At verò alia ratio posterior, cum præstabilior iudicatur esse, tum à Deo sæpius vsurpatur: propterea quod & nobis maiorem vtilitatem afferat, & Dei gloriam magis illustret. Nobis enim reflantes ventos nonnunquam, & aduersa tempora pati, valdè quidem est vtile atque conducẽs, vel ad animi parandam virtutem, vel ad eamdem, siquidem iam parta sit, alendã, & quando interdum sopita iacet, excitãdam: gloriosum autem Deo, quæ superari nullo modo humanis viribus atque consilijs mala possunt, ea cum se maximè corroborauerunt, maximèque exaggerata sunt, nullo negotio, & tãquam nutu dispellere: & charos ipsi populos, ab impijs hominibus prædæ loco habitos, è medijs ipsorum faucibus eripere, suisque ipsos euertere, & machinis, & cõsilijs. Quo de genere illa sunt, quæ sanctus Moses mare rubrum transgressus,

Deo ſcribitur ceciniſſe: vt, Dixit inimi- *Exod. 15.*
cus perſequar, & comprehendam, diui-
dam ſpolia, & implebitur anima mea.
Euaginabo gladium meũ, interficiet eos
manus mea. Flauit ſpiritus tuus, & ope-
ruit eos mare, ſubmerſi ſunt, quaſi plum
bum in aquis vehementibus. quis ſimilis
tui in fortibus Domine, quis ſimilis
tui, & faciens mirabilia? & quæ ſequun-
tur. Nam profectò aduenientia mala an
tè videre, & illorum impetum auertere,
aut certè ipſos malorum fontes excinde
re, eſt illud quidem ad beneficij rationẽ
peramplum, ſed ad fidem faciendam de
bonitate, & potentia Dei ambiguum, &
obſcurum. Id enim à Deo adminiſtrari,
atque fieri, ita homines ipſos, de quorũ
agitur ſalute, ſæpè latet, vt quoniã mali
periculũ non fecerunt, neq; ſalus, aut for
tunę eorũ in diſcrimen venerunt, quale,
& quantum beneficiũ acceperint, non-
nunquam etiam vtrum omninò accepe
rint, neſciant. Quod ſi & ipſi malũ immi
nere ſibi aliquod aliquando cognoſcãt,

atque ad præcauendum id, atque vitandū, aliquid ipsi operentur, & faciant, itaque accidat, vt vitent quod impendebat malū, atq; declinet: tametsi ipsi sibi re ipsa auxilio non fuerint: tamen fuisse auxilio sibi putant, suasq; partes in tuenda salute sua nonnullas fuisse gloriantur: neque pati possunt æquo animo vllo modo, vt Deus, cuius vnius cura atq; sapientia mali cursus, aut impeditꝰ est, aut alio conuersus, solidā istam gratiam ab ipsis ineat. Ex quo fit, vt Deus, qui & suæ gloriæ studiosissimus est, & salutis nostræ cupidissimus hanc viā auxilij ferendi, minus sæpè frequentet: illud verò alterum iter sæpiùs insistat, idq; adeò interdū studiosę faciat, vt obliuisci seruorū suorum nonnunquam, & lentè ac remissè agere videatur: impios furere homines, & in bonos impotenter sæuire, ac bacchari permittens, quo paulò post ex eisdē illis, qui se iam pro victoribus inferebant, deuictis atque mactatis, & seruis suis eis, quos periculo eripuit, maiorem causam

lætan-

lætandi, & reliquis mortalibus vniuersis laudandi se, atque celebrandi, vberius argumẽtum exhibeat. Sicut scriptum est. Dicturus est Pharao super filijs Israël, coarctati sunt in terra, mare illos conclusit, & indurabo cor eius, & persequetur vos, & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius. Quod ipsum re præstitit, nec ex innumerabili copia exẽplorum, quæ nobis suppeditant sacræ literæ, ad id, de quo agimus, magis accõmodatum, magisq; illustre exemplum vllũ proferamus. Nam cum Iudæorum populus, qui Mose duce decedẽs ex Ægypto fœlicia Palæstinæ loca, & auitas sedes petebat, in varia pericula incidisset, Deo id non permittente solùm, sed quodammodo agente, in ipso periculorũ, ac discriminis summo articulo præsens illi auxiliũ, atq; salus semper ab eodem ipso Deo mirabiliter est oblata: adeò vt totũ illud iter, quamuis & spatijs locorum, & temporis diuturnitate longissimum, nõ magis castris, & stationibus Iudæorum, Exod. 14.

quam in ipsorum periculis, auxiliorum diuinitus collatorum notis, atque signis fuerit distinctum. Excesserunt ex AEgypto. Cedentes paululumque progressos, & in iniquum locum adductos AEgypti Rex Pharao, magnis copijs maxima celeritate collectis, ipsos insequutus est: hîc cum neque resistere inermes armatis possent, neque se in fugam dare, locorum iniquitate conclusi: quod ab vtroque latere vasta solitudo atque montes, antè verò obstaret obiectum mare, à tergo autem hostis instaret: diuisit Deus subitò aquas maris, viamq; per medios fluctus dedit populo suo. quam viam Iudęi ingressi incolumes in aduersum littus peruenerunt: AEgyptios verò, qui eadē via ausi sunt Iudęos insequi, diuisę aquę, vnà rursum coëuntes, miserè immerserunt. Vix mare traiecerant cum laborare cœperunt fame, atque escarū inopia: cui inopiæ Deus, & statim & copiosè subuenit. Nam cælesti rore concretum cibum suauissimum illis dedit, neq; dare desti-

destitit, quādiu in desertis illis locis versati ipsi sunt, id est, per annos quadraginta. Nec multo post cum aquæ penuria premerentur, scaturire è rupe fontem fecit. Idem rursus serpentem erexit æneū, cuius aspectu sanarentur, quicumque venenatorum serpentum morsu saucij essent: sauciabantur autem quotidie plurimi, magnoque cum dolore atque cruciatu vitam amittebant: quod ea loca venenatis serpentibus abundarent. Sed, quid singula persequor? quæ cum innumerabilia sunt, tum omnibus qui diuinas literas legent, sunt æquè atque mihi nota. Illud tantum dico, cum ijs malis ille populus premeretur, vt miser omnino esse, & ærumnosus ijs, qui procul ipsum aspexissent, videri omnibus posset: factū tamen esse, Deo in ipso tempore auxiliū illi semper, atque opem ferente, vt nō solùm mali expers esset, sed vt etiam fœlix & beatus euaderet. Quod Esaias vates eisdem de rebus agens, scripsit: Et in omni, inquit, tribulatione sua non est tribu- *Esai. 63.*

 latus.

latus. Atqui pronum fuerat Deo, paucorum dierum itinere, nulla circuitione, nullis ambagibus, nullo viæ errore, laborum, & periculorum expertes Iudæos in promissæ terræ possesionem inducere. Vtrum igitur illorum fœlicitati inuidisse putandus est Deus, an potiùs cõsuluisse & prospexisse eorumdẽ saluti? prospexit certè saluti illorum, suæque simul in eo gloriæ consuluit. nam dum potentiæ suæ & erga illos prouidẽtiæ, tot edit ipsismet spectantibus, & tam illustria documenta, id assequutus profectò est, vt se deinceps illi, quod ipsorum salutis atque adeò pietatis totius caput erat, & ardentiori prosequerentur charitate, & maioribus quotidie laudibus celebrarent: qui vnus ex tota ista prouidendi, & benefaciendi ratione maximè gratus Deo, atque optatus fructus percipitur. Id igitur quia cognoscunt, & sperant iusti homines in malis, videlicèt, & asperis suis rebus auxilium Dei sibi præsto affuturũ, idcircò cum in mala incidunt, non

modo

modo æquitatem animi facilè retinent, sed etiam in medio ipso metuendarum & horribilium rerum tumultu maxima pace, & quiete fruuntur: & quo magis humana præsidia eos deficiunt: eo magis salutem suam esse Deo curæ, & celeriùs ab ipso auxilium sibi affuturum credunt. Itaque animo erecti, atque alacres, speque optima pleni, non modo se non dant ægritudini atque mœrori, aut humile quidquam faciunt suppliciter, & demissè: sed ne, si quid fortassis opis atq; virium in ipsis est ad nocendum suis hostibus, eo aut vtuntur, aut vt iniuriā sibi ab ipsis illatam alia iniuria repellere, aut omninò parem vicem illis reddere velint, animum suum vnquam inducunt. quin potiùs illorum impugnationē suā propugnationem, inimica ipsorum consilia sua esse præsidia arbitrantur: vires, copias, opes illorum, pro suis ipsi summis opibus ducunt: scientes, quod Paulus scribit, quod, tribulatio patientiam operatur, patientia spem. spes autē non confun- *Rom. 5.*

confunditur. dicuntque & ipsi cum Dauide, Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Sequitur.

VNAM pētij à Domino, & hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini cunctis diebus vitæ meæ, & videam voluptatem Domini, & visitem templum eius.

VOLVPTATEM non voluntatem in emendatis vulgatæ editionis codicibus legimus, cui lectioni Hebræa, atque Græca exemplaria suffragantur. Visitandi autem verbum hoc loco ex Hebraicæ vocis, cuius loco ponitur significatione interpretatum, significat lustrare, & curiosè inquirere: itaque visitare tēplum, quod hîc dicitur, idem est, quod adyta illius omnia perlustrare. Nam hoc desiderat, aut certè desiderare se dicit sanctus Dauid, atque ita desiderare ardēter, vt nisi id adipiscatur, conquieturus non sit, nimirum versari semper in sanctissimo templo, & tanquam in oculis Dei,

Dei,eiusque sacri, atq; pulcherrimi habi taculi optatissimo aspectu semper frui, & quotidiano ipso,& domestico vsu no ta sibi facere omnia illius,quamuis arcana, & interiora loca. Quæ quamuis de visibili,& in terris posito Dei tabernaculo,cuius summa erat apud Hebræos,religio,dicantur à Dauide.etenim modo in illo delituerat Saulis iram fugiens: itaq; vigebat in ipsius animo eius loci,qui sibi salutaris quidem modo,dulcis autem,atque gratus semper anteà fuisset maximũ desiderium. Quamuis igitur hæc de tabernaculo Mosaico dicantur:tamẽ propriè referenda sunt ad æthereum, atque inuisibile Dei templum, & ad cælestem cum Deo viuendi rationem eam,qua cũ ab hac vita discesserunt, pij homines ac sancti fruuntur, & in quam ipse Dauid incenso studio ferebatur. Nam eius rationis atque vitę cælestis terrenum illud tabernaculum atque templum imaginẽ referebat. Sed quorsum hæc dicet aliquis? aut quî cum superioribus coniungantur?

gantur? optimè illa quidē inter se, aliusq; ex alio versiculus tam nexus est, quam animi affectus qui hisce versiculis explicantur, alij nascuntur ex alijs. Itaque naturam ipsa imitatur oratio. Etenim spes contraria timori est. nam timor ex opinione imminētis mali oritur: spes ex opinato futuro bono. vnde mali timor pelli nequit, nisi boni futuri spe. quo fit, vt depulsi timoris commemoratio ipsa, statim cogitationē nobis subijciat eius boni, cuius cōsequēdi spe firmatus, & corroboratus animus timere desijt. Quæ quemadmodum in cogitationem, & in mentem veniunt, sic etiam in oratione ponuntur, quod certè Dauid hoc loco fecit. Nam posuerat superiùs, atque affirmauerat, ne si vndique hostes ipsum obsiderent sui, se in timore futurū vllo modo. Sed quæ res istos tibi animos facit sancte Dauid ipsum si roges? qua re id fiducia iactas? Quia, inquit, nihil mihi ab inimicis posse noceri video. Etenim in ijs rebus spes omnes meas, atque fortunas

nas

nas constitui, quas mihi aduersarij mei nunquã eripient. Nã votorũ meorũ, atque bonorũ omniũ hęc summa est. Deo semper assistere, ab eo nunquã diuelli, in splẽdidissimo cæli loco, quæ propria eius est sedes, perpetuò versari: illis cælestiũ spirituum sanctissimis cœtibus iugiter interesse: viuere in luce semper, in gaudio, in veræ gloriæ sempiterno splẽdore. Mihi omnis ratio, cum virtute est, cum pietate, cũ Dei cultu: cætera in quibus casus, & fortuna dominantur, nec ipse valdè appeto, neq; ad me planè pertinere puto. in ijs ludat fortuna vt volet, irruant hostes, atq; grassentur, suo arbitratu prędas agant, facilè patiar me ijs spoliari rebus, quas neq; pro meis, neq; pro bonis vnquã duxi. Meũ bonũ, vnus Deus est, eiusq; diuini boni sempiterna possessio: cuius, vel spé viuo, vel fructum mortuo nemo mihi hostis eripiet. Et sanè duæ res sunt, quæ bonos viros in malis atque in laboribus constitutos, maximè consolantur. Vna est illa eorũ spes,

quam

quam in Deo opitulatore, atque adiutore suo firmiter collocatã habent: de qua spe superiore versiculo satis est dictum. Altera quod, quæ illi pro suis bonis ducunt, eam naturam habent, vt in hostiũ potestatem venire, aut possessoribus inuitis eripi, nullo modo posint. Nam hostilis vis cum eousque progressa est, vitã vt eripiat bonis, atque innocentibus viris, vlterius quo progrediatur nõ habet. id verò si hostes effecerint, siq; inuisum sibi bonorum sanguinem hauserint, nõ modo nihil mali illis attulerint, sed etiã plurimum boni cõtulerint. Mors enim in hominibus iustis per sophisma quodammodo dicitur. Etenim viuunt tunc maximè cũ primùm excesserunt ab his terrenis, & mortalibus locis. Scimus, inquit Paulus, quoniã si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam, sed æternã in cælis. Id igitur, quia boni sciunt, aut si minus quam Paulus sciunt; certè si per ipsos

2. ad Cor. c. 5.

ipsos non steterit, certò futurum credũt, atque cognoscunt: erecti, atque alacres fortunæ tela non modo despiciunt, sed nonnunquam etiam cupide excipiunt, tanquam suæ segetem gloriæ. Quod si qui sumus, qui aduersarum rerum, vel metu terreamur adhuc, vel præsentia affligemur, id non tam in ipsa re, quam in errore nostro esse, & idcirco nobis accidere existimare debemus: quia vel ignoramus adhuc veri rationem boni, vel in eo quod compertum habemus, fallacis huius vitæ illecebris deliniti, nondum satis altè, atque firmiter defiximus omne nostrum studium. Quare quicumq; huiusmodi sumus, reuocare debemus animum ad meliorem rationem: & vt ipse se, ac sua bona cognoscat efficere. Quæ ille, cum in vna virtute, & ardenti erga Deum charitate ac pietate, ac cælestis vitæ fructu ponenda intellexerit: cumque ad ea consequenda bona, Deo in primis opem ipsi, & auxilium ferente, satis facultatum, atq; viriũ in se inesse perspexerit:

cumq; eas vires atque facultates sibi inuito adimi non posse, cognouerit: profecto, & bona sua ista, in sua vnius potestate posita ab omni maleuolorum, & inuidorum hominum incursione, & iniuria esse libera iudicabit; & omnes acerbos vitæ casus cõtemnet; & tanquam de excelso, & munito loco, inanes hostium suorum clamores vicisse se iã, & debellasse arbitrantium negliget, atque ridebit; hocque Dauidis ad omnia fortunæ damna, atque tela tanquam scutũ oppo net. Vnam petij à Domino, & hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini cunctis diebus vitæ meæ. Nam per Deũ immortalem, hostis amare quid insolescis? quid potuisse te, atque effecisse tantopere iactas? in quo putas nocuisse, aut nociturum esse te mihi? Omni, inquis, te dignitate spoliabo. At innocenter, atque integra fide, actæ vitæ conscientiã nunquam eripies. Efficiam, vt de te cuncti homines male, & loquantur, & iudicẽt. At Deus cuius vnius sunt incorrupta iu-

dicia, iudicabit benè. Quamquàm qui, quæso, sunt isti homines, aut quot, aut quandiu iudicabunt? Quin vitam eripiã tibi. Benè profectò narras, ab inuidorũ, scilicèt, & maleuolorum, & tui similium hominum grege, ad beatos bonorum virorum cœtus me transferes. Sed sententiæ huius versiculi tanquam genus vidimus: nunc singula eius verba breuiter percurramus. *Vnam petij.* Libido atq; cupiditas plura appetit; neque satiatur vnquam. at rectè instituta ratio vnum bonum, quod & ipsum summum sit bonum, desiderat. Nam neq; bina aut plura esse possunt summa bona. *Petij à Domino.* Rectè à Domino, quoniã vanæ sunt cogitationes hominum in se satis viriũ, atque præsidij esse arbitrantium, ad fœlicem, & beatam vitam: aut eam collocantium in aliquo terreno, atque interituro bono. Aliunde enim, id est, à Deo ea nobis petenda, & accersenda est: nec solùm à Deo postulanda, sed collocanda etiã in solo ipso. *Et hanc requirã.* Omnes

quidem verâm sibi fœlicitatem optant: plurimi etiam petunt, pauci requirunt: quando requirere est cura atque diligentia adhibita, iterum atque sæpius quærere. Atqui nisi qui requirunt, id est, qui perseuerantes in studio virtutis instant, & tanquam pulsant ad ostium diuinæ pietatis, atque clementiæ, eam nulli con-
Matt. 24 sequentur. Verè enim dictum est: Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Sed quid Dauid requirat, audiamus. *Vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Plurimi sunt, quos cum virtute versari, & apud pietatem tanquam hospitari eo vsque delectat, quoad, scilicet, eorum intestinæ cupiditates nimia ipsa copia obtusæ, atque consopitæ silét in ipsis, atque quietem agunt: qui ijdem cupiditatibus postea reuiuiscentibus, & ex interuallo redeuntibus, ad primum earum aspectum, atque vocem virtuti hospitium renunciant, & ad nota sibi lustra demigrant. Contra autem sanctus Dauid, non ad breue aliquod tempus de

ſiderat verſari cum Deo: ſed per totam vitam perpetuò cum illo eſſe: neque hoſpitari apud illum, ſed in eiſdem ædibus communiter habitare. Intelligens nimirum, crebros illos & alternos ad virtutem acceſſus atque receſſus, illaſq; itiones & reditiones animi eſſe non ſolùm leuis, ſed etiam eiuſmodi, quo de ſperare non poſsis ipſum aliquando, non dico præclarum aliquid, ſed ne mediocre quidem, vel effecturum, vel aſſequuturum. *Vt inhabitem in domo Domini.* Aptè hoc eloquitur atque verè. Sola enim beata vita iurè domus dicatur: domus inquã, in qua ſtabilis ad quieſcendum ſit, & ad ſuauiter inhabitandum ſedes. Nam cæteræ res, quas plerique inſano interdum ſtudio inſequuntur, opes dico, & voluptates, poteſtateſque & imperia, habent illæ quidem ſpeciem quandam boni, ſed leuem ſpeciem atque fallacem. itaq; alliciunt ad ſeſe amœnitate quadam eos, qui vitæ huius iter inſiſtũt, & de via feſſos ipſos, & æſtuantes collocare tanquã

in vmbra possunt:diu autē illos in quiete continere, aut requiescendi & commorandi diutiùs apud sese facultatem illis dare non possunt. idque ita esse, vel illi ipsi maximè testificantur, qui stultitia atque errore cæci,ipsumque ignorantes domicilium boni ad illa specie ampla, re autem ipsa, omni supellectile vacua diuersoria se contulerunt. Notæ enim sunt illę istorum hominum voces:
Sapien. 5. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis?transierunt omnia illa tanquam vmbra,tanquam nuntius percurrens:cæteraq; quę in hanc sententiam plurima lamentantur, quod vnum in omni ipsorum vita verè ꝑfectò sunt loquuti. Veteris enim domicilij atque fallacis subita ruina sémel oppressi,tunc planè senserunt in exitium sibi id esse conuersum,quod ad requiem putauerunt fore: speq; sua ipsos miserè fuisse frustratos. Quanquā illi ne in ipso quidē tempore, cum requiescere sibi videbantur, vllū veræ trāquillitatis,

atque quietis fructum, mea quidem sen tentia percipiebant. Nam quis ignorat quanti auaris suæ cõstẽt diuitiæ? quibus sit obnoxia molestijs, atq; adeò miserijs honorũ ambitio? quàm nulla syncera, atq; homine digna voluptas sit in vita voluptaria? imò quot occultẽtur, & quã sæui sub horũ splendore nominum tortores animorum? Quoniam sic certè na tura comparatũ est, vt quadiu rebus vtimur, quatenus à natura ipsa nobis concessum est illis vti, id est, quandiu adhibe mus eas ad naturales earum vsus, intraq; eum modum, qui est à natura præscriptus: tandiu vt nobis illæ sint iucundæ atque dulces: quod si violatis temerè, atque transgreßsis finibus ijs, quos natura rebus pepigit, officijsq; rerum, & muneribus, & ordine naturali peruerso, effi cimus, vt altera inuadat in alterius posseßsiones: & suũ ipsa officium negligẽs, alienum vt munus obeat postulamus: vt ritè id & nauiter obeat, nũquam profectò assequemur: insuper ipsum illud

amittemus naturale bonum, quod ipsi inerat: illasque ad vsus nostros ei à natura datas opportunitates & commoditates: nec minus faciemus absurde quam, qui calceis, quos pedibus detraxisset, caput induere conaretur, faceret: si tamen tam absurdus quisquam esse, vllo vnquam modo atque ratione potest. Etenim is, etsi plurimũ operæ in eo posuisset, seque consequisset multo labore: perfecisset ille quidem pedes, vt nudi manerent, caput tamen ipsum nihilo magis texisset, ipsumque amisisset artis vsum: similiter isti faciunt, quicumque animum suum boni infinitè cupidum explere volunt, aut opibus, aut honoribus, aut voluptatibus persequendis: quique vitæ tranquillæ atque beatæ sedem vllam stabilem constitui, in ijs rebus posse putãt, aut certè sibi constituunt. Torquent se certè illi, atque diuexant: nullum tamen solidum consequuntur bonum, nedum illud summum quod expetunt, Itaque, quod vitæ huius quotidiana exempla

nos

nos docent, nulli egentiores sunt, quam qui maximè diuitijs affluere putantur auari: nulli ad seruilem cõditionem propiores, nulli qui cuncta digna, indignaq; magis perpetiantur, quam honoris atq; gloriæ studiosi: nemo qui maioribus doloribus non solùm animi, sed etiam corporis torqueatur, quam qui velis, vt dicitur, atque remis voluptates persequitur. Quod ob eam causam illis iure atq; meritò accidit, quia naturæ ordine violato, quibus rebus modicè vti, ac pro viatico debuissent in isto vitæ tanquã itinere, ab ijs dementia quãdam obcæcati, summũ ipsum bonum requirunt: & quo vti interdum possent, pro non incommodo diuersorio ad animum refocillandum. (quamquam qui firmiore ac vegetiore animo sunt, ne ista quidem diuerticula, istasve refocillationes magnopere curant) sed quo vti possent ad diuertendũ, eo frui volunt pro stabili & sempiterno domicilio, sedemquè sibi in eo beatę vitæ constituunt. Quæ profectò bea-

ta vita, quamuis nullas alias sedes habēret, nunquàm tamen se pateretur collocari in huiusmodi nugacitate inanitateque rerum. Nam quod vnum tectum commune illi, quæ verorum bonorum perpetua dicitur esse possessio, esse possit, cum ambitione, cum auaritia, cũ voluptate, caducis, videlicèt, atque fallacibus bonis? illa certè cum virtute commoratur: in Dei pietatē, atque cultu tanquam in sanctissimo fano quiescit: in cælesti domo, & in Deo ipso vidēdo, fruendoque suam habet & propriam sedem. quam ad vnam sedem nos omninò debemus tendere omni nostra ope atque studio, si modo quales semper esse cupimus, beati atque fœlices, tales vnquã futuri sumus. Ibi enim veræ illæ opes sunt repositæ, quas neq; tinea demolitur, neque fures effodiũt, aut furantur: immortales ibi honores sunt, & incorrupta, ac nullo vnquam æuo marcescens dulcissima, honestissimaque voluptas. Vnde sequitur. *Vt videam voluptatem Domini.* quæ

vna, scilicèt, & vera voluptas est, & omnium maxima voluptas. quippè quæ ex summi, & optatissimi, & omnem animi nostri cupiditatem, explentis, atque satiantis boni consequutione, in altissima pace, & lætissimo gaudio sequatur. *Et visitem templum eius.* Nam his duabus rebus cõtinetur absoluta & cumulata beatitudo: Dei contemplatione, scilicèt, qua ex contemplatione oriuntur innumeræ voluptates, & cognitione templi Dei, id autem est, vniuersi huius, quod vnũ est templum augustissimum, atque maximum. Nam hęc naturæ rerum cognitio veluti cumulus additur, visioni illi, contemplationique Dei, in qua propriè ipsa beatitudo consistit. Igitur has naturæ partes, atque rationes beati viri, in cælesti illa & futura vita cognoscent, eaque ex cognitione capient summam voluptatem. Nam quod aliud puris & bene affectis animis exhibeatur gratius spectaculum, quam est hoc, quod illis à Deo exhibetur, cum de altissimo

& maximè splendido loco cæli, in omnis mali experti vita ipsi constituti, non solùm, vident illa.

Defectus Solis varios, Lunæque labores
Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant
Obicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant,
Quid tantùm Oceano properent se tingere soles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.

Sed multò illis maiora, ac reconditiora cognoscunt: causas nimirum omnium rerum, & cuiusque rei principia interiora atque propria, ipsarumque inter se naturarum, atque rerum consensiones, & dissensiones arcanas, quarum est, vt maximè occulta, ita ad cognoscendum maximè iucunda causa atque ratio: aliaque his similia permulta. Sed nos, institutum persequamur.

QVONIAM abſcondit me in taberna culo ſuo, in die malorum protexit me in abſcõdito tabernaculi ſui, in petra exaltauit me.

REDDIT nunc cauſam ſuperioris ſui dicti, atq; ſententiæ, id eſt, cauſam exponit, quare tantoperè deſideret reſidere in tabernaculo & templo Dei, quod; videlicèt, expertus fuiſſet, ipſum ſibi fugienti, atque perterrito ſalutare hoſpitiũ præbuiſſe: quod delituit in eo, quod eius, veluti, gremio receptus ſe primum confirmauit, ex magno & graui timore. Quæ dicens Dauid, intelligi à nobis voluit, non tam loqui ſe de terreno tabernaculo. (quamquam & id ſemper ipſi, & cum aberat ab eo optabile, & cũ aderat gratum & amabile viſum eſt,) quam de æthereo atque cæleſti. Cuius adeundi facultatem omnibus ſanctis hominibus præuidebat aliquando tandem futu ram, per illum ipſum, quem in nongenteſimum propè annum, ex ſe ipſe propa gaturus erat, ſibi ſimilem filium Chriſtũ Ieſum. Itaq; Dauid ad ea potiſsimũ tem-

pora

pora ſuas cogitationes, ſuaque deſideria conferebat. Nam ex eo quod expertus fuerat ſibi malorum vndis iactato, illud Dei terrenum tabernaculum fuiſſe portum ſalutis, facilè coniecturam faciebat, quanto in cęleſti illo, & ęthereo templo omnia futura eſſent tutiora, meliora, ſuauiora. Ergo à terrenis gradum ad cęleſtia ſibi conſtruxit, & occaſione eius beneficij quod acceperat in tabernaculo eo, quod fecit Moſes, ad aliud tabernaculum, non huius creationis, ſed quod ædificationem habet ex Deo deſiderio verorum bonorum aſpirauit, mortaliq́ue ex vita cóſeruata immortalis, & beatę vitę amore inflãmatus eſt. Quod autem ſequitur. *In petra exaltauit me.* Id fortaſsè aliquis in eam ſententiam accipiat, vt ſe exaltatum in petra Dauid fuiſſe dicat, id eſt, in loco edito atque munito, extra omne periculũ poſitũ: propterea quod poſteaquam ab vrbe Ceila diſceſſit, ad deſerta Ziphęi montis loca & pręruptas, atque hoſtibus inacceſſas rupes

se contulit. Sed mihi magis placet hoc he-
mistichio, petręque appellatione in arca
nis literis nota significari Christum: cui
sanctus Dauid acceptam referat salutem
omnem, & liberationem suam. Illud ni-
mirū diuinitus edoctus intelligens, vnū
esse Christum, per quem omnia nobis à
Deo patre, & obtinenda, & petenda bo-
na essent: cuius exemplo, instructi nos
non solùm in rebus lętis agnoscere de-
bemus Christi beneficio atque dono, læ
tè nos atque fœliciter agere: sed in aspe-
ris & turbidis ad eius vnius pręsidiū de-
bemus confugere: quod pręsidiū paratū
cunctis est, qui ad ipsum cōfugiunt. Nō
enim ille nos confugientes ad ipsum vn
quā deseret, aut hostibus prodet: sed tue
bitur potiùs, atque defendet: quomodo
solet ille semper eos, qui ipsi supplicant,
tueri atquę defendere. Cuius quidem de
fensionis, etsi plures sint rationes atquę
modi, tamen ex ijs omnibus rationibus,
illa haud dubiè est pręstantissima ra-
tio, qua se Dauid hoc loco defensum esse

prędi-

prædicat, cum dicit. *Abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum protexit me.* Nam huius occultationis ea vis eſt, non vt Deus à nobis auferat mala, quibus opprimimur: ſed vt ſenſum malorum in medijs malis dum verſamur, nobis eripiat, noſque dolori ſubtrahat: non tam corporis fuga, quam animi traductione ad meliora bona, & ad ea omninò gaudia, quorum incredibilem vim immittere ſolet Deus, & offerre ſeruis ſuis ijs, qui iniuria opprimuntur. Et quoniam diuinorum auxiliorum duo genera, ſeu duæ diuerſæ potiùs auxilij ferendi rationes ſunt à nobis ſuperiùs expoſitæ: vna cùm malorum aduentus præciditur, altera cũ repellitur eorũ impetus: ſit hæc ab vtraque diuerſa ratio tertia, in qua ipſa quidem mala, tametſi nos premant, non repelluntur: ſed eorum mutatur efficientia, atque vis. Etenim etſi Deus ſemper auxilietur ſuis, tamen non ſemper eorum hoſtibus, aut arma detrahit, aut vires, aut facultates nocendi: quin illud

ſæpè

illud sæpè permittit, mali vt in bonos se-
uientes, & fortunis illos euertant, & tor-
mentis subijciant, & denique vita pri-
uent. Quî igitur, dicet aliquis, auxilio lo-
cus est, aût quæ opitulandi ratio Deo re-
linquitur, eousque progressum, vbi est?
Magnus sanè locus, & optima atq; Deo
maximè digna opitulandi ratio. Nam
ad hunc modum laborãtes suos seruos
Deus suo veluti in gremio amantissimè
recipit, receptosque abscondit, id est, eos
dolori subtrahit, eripiens ipsis malorum
sensum, hoc est, vt iterũ interpreter, effi-
cit, vt mali morsus non sentiant. Efficit
autem partim verissimis rationibus il-
los erudiendo: plurimum autem, & lon-
gè plurimum id efficit, eorum imbuen-
do sensus cælesti tanta dulcedine, vt ma
lorum deinceps tormenta, atque ictus,
non ad cruciatum illis valeant, sed ad læ
titiam & voluptatem. Ita fit, vt quę acer
ba alijs sunt, bonis cum in ea incidunt
sint læta & voluptatis plena. quod illi as-
sequuntur, nõ sensus stupore aliquo, sed

diuinæ dulcedinis abundantia: qua eorum pleni sensus vbi sunt, nullus dolori quo se insinuet, aut vbi resideat vacuus locus relinquitur, atque, vt aquæ stilla in ignem immissa, non extinguit ipsum, sed magis accendit: sic ad bonorum sensus malorum morsu accedens, atque in eos insinuare se cupiens dolor, illa lætissimorum gaudiorum quibus affluunt magnitudine, nõ absorbetur modo, sed quæ Dei virtus est, ex dolore voluptas efficitur. Ex quo intelligitur, quã sint boni aduersus mala omnia mirificè à Deo armati atq; protecti: quando dolor ipse simul atq; accedere, ac peruellere eos incipit dolor esse desinit. Quo certè fieri nihil potest quod, vel ad leniendos bonorũ animos, vel ad irridendos impiorũ conatus sit acommodatius: ruere videlicèt, illos, furere, sæuire, ignes admouere, noua excogitare supplicia, alia alijs mala addere, nullum deniq; modũ imponere suæ importunitati: eo porrò suo, omni labore atque conatu, non modo dolorẽ

vllum

vllum non attulisse bonis, sed pro eo segetem illis atque materiam suppeditasse eximiæ cuiusdam, atque maximæ voluptatis: nec dolendi solũ nullam, sed gaudendi etiam plurimas, atque maximas attulisse illis causas. Atque huius generis auxilij, & à malo liberationis cum interiorum bonorum sensu, externorũ malorum sensus hebetatur, & extinguitur in ijs, quos Deus veluti occultat in atrijs dulcissimis domus suæ, tanquam imago quædam fuit, quod illis tribus viris gene re Hebræis in sacris literis scribitur accidisse: cum iussu Regis impij quod imma nem statuam, quam erexerat, atque dedicarat, adorare nolent, vincti in rogum ardentem immissi sunt. Illis enim ignis vincula, quibus constricti tenebantur, ademit: ipsos verò neque vssit, neque detrimento, aut dolore affecit vllo: ita quod ad illorum perniciem comparaba tur, valuit ad salutem illis, & ad vinculorum dissolutionem. Sed quamuis huius rationis exempla aliquot extent in Dan. 3.

ijs hominibus, quos instituit lex vetus: tamen hæc tota laus in medijs malis gaudendi, & ex dolore voluptatem capiendi, propria est Euangelij: in quo pretiosissimi Christi sanguinis pro mundo effusi, maxima viget virtus atque vis diuina. Itaque in ipsis Euangelij primordijs de Apostolis dicitur, exijsse illos gaudentes à concilio quod digni habiti essent, pro nomine Iesu contumeliam pati: & illa oratio, ad Euangelij tempora pertinet. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis: & nostrorum, id est, cultorum Euangelicæ legis vox illa est. Non solùm autem, sed & gaudemus in tribulationibus. Nam certè ante Christi ad nos aduentum graue hominibus videbatur inopes esse, durum ignominia affici, non ferendum dolore cruciari: itaque exilium nobis triste erat, morbus molestus, mors acerba atque dira. At posteaquam filius Dei naturam humanam secum coniungens, miram illam cum hominibus societatem

Act. 5.

Rom. 5.

coiuit,

coiuit, vt particeps ipse nostrarum miseriarum effectus, nobis communicaret bona diuinitatis suæ, quæ pro aduersis habebantur in vita, quæque homines horrere soliti erant mala, sic ea condiuit, & omni tanquam felle ab eis detracto dulçia fecit, vt præter mali nomen in ijs certè, qui Christi sunt, quique capiti suo, & fide, & rectè factis adhærēt, nihil iam de sua pristina acerbitate retineant. Neque enim fieri poterat, quin accedente natura Dei ad nostram naturam, omnia eius mala illo diuinitatis, veluti Oceano obruta, & immersa mala esse desinerēt. Itaque quę mala nostra culpam in se, atque scelus habent, ea Christus, vt potè qui ab omni peccati labe purissimus esset, nō quidem admisit, sed quæ nos admisimus, in se ipso luenda, & delenda suscepit: crucique affigens ea, sanctissimo suo cruore, quod ad se attinet, penitus eluit. Quæ autē doloris atq; pœnæ mala sunt, eorum omnium sensum atque gustũ percepit, perferreque illa, atque sub-

ire voluit: quo illius gustu detraxit illis, quidquid veneni in ipsis inerat, nobisque ad ea non solùm fortiter ferenda, verùm etiam cupidè appetenda præiuit: sicut Paulus scripsit de ipso, dicens:
Ad Heb. 2. Qui pro omnibus nobis gustauit mortem. Ex quo etiam illa est mortis amara irrisio, quæ propriè ad nouæ legis tem
Abac. 1. pus spectat. Absorpta est mors in victoria tua, vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? Quod certè in mortem non magis magnificè, quam verè dici, re ipsa atque facto, magnoque fortitudinis & memorabili exemplo, cum virorum, tum fœminarum post auditum in terris Christi nomen, ad mortem certatim conuolantium, infinita millia comprobarunt. Nunquam enim, neque tanta alacritate animorum, neque tam pronis, & incensis studijs ad voluntariam mortem, & acerbissimos cruciatus, tot martyres properarent, si mors illis pro morte esset: aut potiùs nisi ipsum mori, ipsumque cruciari dulcedine redunda-

re, atque adeò melle illitú esse, illis videretur. Et certè ipsi sæpè affirmarunt, carnificinam ipsam, cælestis voluptatis officinam sibi videri: & per ardentes prunas nudis pedibus cum incedebāt, per amœna prata, & sparsam humum rosis, se incedere arbitrari dixerunt. Atque vt ex infinita copia id potissimum proferam exemplum; Theodoretus quod scribit historiæ Ecclesiasticę grauis author, hoc quale sit, ex eo satis intelligetur, quod Antiochiæ Christianus quidam iuuenis dixit. Nam is, cum Iuliani imperatoris iussu quòd idola irrisisset, medio foro, magnoq; in hominum conuentu virgis diutissimè & sæuissimè cęderetur: cumque eius interea nō solùm eiulatus vllus non audiretur, sed ne gemitus quidem, cunctis, qui aderant admirantibus rogatus à quodā, quî perferret dolores tātos, tam æquo, atq; adeò lęto animo, respōdisse fertur, nullo se ex plagis dolore affici: cumq; instaret ille rursus, & eius ipsi⁹ stuporis causam quæreret, assistere sibi

Theo. eccle. histo. lib. 3. c. 11.

dixit, atque affirmauit, ex quo primum cædi cœptus esset, diuina specie quẽdam iuuenem fouentem ipsum, atque omnẽ abstergentem dolorem. Atque idem, postea cum solui iussus esset, & abire permissus illo iuuene, qui ipsum comitabatur recedente ab illo statim, & abeunte, grauissimè doluisse scribitur: quod dicebat millies mori, non solùm cædi virgis maluisse se, quam illo tam dulci, tamque bono comite caruisse. O Christi sanguinis vim incredibilem: ò pietatem, & dulcedinem Dei, ò fructus virtutis vberes, dulcesque iam & iucundos, non solùm fructuosos dolores. Sequitur.

Et nunc exaltabit caput meum super inimicos meos.

QVOD olim, inquit, Deus fecit, vt me ab hostium meorum insidijs atque manibus liberaret: idem nunc tametsi eorum copiæ atque vires augeantur, efficiet: multoque quam antea efficiet vberius. Nam à primò vt Deus mihi bene, & vellet, & faceret sola adducebatur boni

tate

tate ſua: at nunc quo vel conſtantiæ rationem habeat, ſuum in me beneficium tuebitur. nuper inſidias, & cruentas inimicorum meorum manus à me repulit: nunc, vt ſpero, illos ſubijciet meis pedibus: id enim valet quod dicit. *Et exaltabit caput meum ſuper inimicos meos.* Nam eo Hebræi iuſtam victoriam ſignificare ſolent, ex ipſo, ſcilicèt, habitu victoris erecti atque ſtantis, victis ad illius pedes interim ſuppliciter abiectis. Itaque hoc in re militari dictum victoriam ſignificat, in rebus luctuoſis & triſtibus lætitiam, vt in illo. ſubleuauit Euilmerodab caput Ioachim: in omni denique re excellētiā in eo, quod de agitur. Ex quo ille. 4. *Reg.* 25

Verum hæc tantum alias inter caput extulit Vrbes
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

Quod ſi cui placeat Dauidem hoc verſiculo fuiſſe vaticinatum victoriam eam, quam Chriſtus adeptus eſt de peccato atque morte ſæuis & maximè nobis in-

festis hostibus: sicque dicat aliquis, Christũ ipsum à Dauide caput vocari, eumq; exaltãdum esse dici super inimicos suos. Hoc si quis velit, id mihi non solùm nõ displiceat, sed etiam probetur vehementer: atque eo magis, quod video sacros vates solere institutæ à se primo de suis, aut aliorũ rebus gestis orationi attexere, atq; miscere futurarum atque magnarũ rerum sua vaticinia. Etenim ipsa narratione & commemoratione rerum, à se, vel ab alijs gestarum, propter occultam similitudinem aliquam, quam illę res gestæ cum futuris rebus à Deo efficiendis magnis atque sublimibus habent, commota sæpè vatum mens, hauriensque diuinum maius & perfectius lumen, in medio orationis cursu eas illas videre incipit, quod à principio non faciebat. quod cum vatibus accidit, vt ex præsentibus, aut præteritis futura prospiciant, ea vt prospiciunt, statim effundunt, & ijs, quę instituerant dicere attexunt, vnumque componunt & efficiunt orationis textũ

ex vtroque rerum genere. Rationi porrò consentaneum est, id ipsum accidisse nunc Dauidi, de se, ac de suis inimicis canenti. Nam quoniã in sua persona, Christi personæ imaginem inesse sciebat, verosimile est ipsum, cum ei sua certamina & victorias canenti, Christi item certantis atque vincentis species oblata atque obiecta esset, tanto affectum gaudio atque voluptate fuisse, se vt continere non potuerit, quin eius aliquam mentionem statim faceret: suoque id carmini insereret, ipsumq; carmen pulcherrimum, & per se satis commendabile, lætissimæ rei atque maximæ commemoratione ista inserta, cõmendabilius efficeret. Quod si quis moueatur eo, quod Dauid dicit, Super inimicos meos. quo planè suos Dauid significat inimicos, non Christi, & propterea putat hîc agi de vna Dauidis exaltatione & victoriâ, is mea sententia decipitur. Nã quos Christus vicit inimicos, non tã sibi, quam Dauidi ipsi, atque adeò nobis omnibus vicit. Nec verò illi

magis

magis Christo aduersabantur, quam generi humano vniuerso: imò, verum si loquimur, nobis solis maximè propriè erāt inimici. Nos enim soli seruiebamus peccatis, & propterea damnati à Deo fuimus, mortique addicti: dæmonesq; ob id, nostris ceruicibus imminētes, nos sibi subijci deberi dicebant, & certè tenebāt subiectos: quæ Christum non attinere satis apertè idem ipse Christus declarat

Ioan. 14. illis verbis. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Nō ergo dæmones nocere Christo in aliquo, aut incommodare poterant, sed cum nostri generis inimici essent, nosque vniuersos tenerēt miserè oppressos, illis suis armis peccato atque morte, Christus bellum illis vltro indixit, seque à nobis opposuit aduersus illos: suumque ipse corpus eorum telis obiecit. Ac peccati quidem vnum illorum telum ad se non admisit, tantum quæ nostro corpori infixa eiusmodi plurima erant tela, pro suis habuit. At mortis alterum totum intra præcordia

dia recepit. Quod sanè telum non tam eripuit vitam Christo, quippè cui triduo postquam mortuus est, reddita est, magnis bonis atque accessionibus cumulata: quam peccatis nostris, quæ Christus in se suscipiens ipsius peccati, veluti personam sustinebat, abolitionem attulit, & interitum: quibus sanè extinctis, quæ ipsa tanquam fundamenta erant dominationis dæmonum, illorum in nos imperium statim corruit. Quamobrem verissimè exaltasse Deus dicitur caput nostrum, id est, Christum super inimicos nostros. Nobis enim propriè aduersabantur ij, quos Christus deuicit, eoque deuicit illos: vt quod cecinit Zacharias, *Luc.2.* De manu eorum liberati, seruiamus ipsi omnibus diebus nostris. Vnde sequitur.

CIRCVIVI, & immolabo in tabernaculo eius hostiam vociferationis, cantabo, & Psalmum dicam Domino.

QVOD vtrouis modo intelligatur superior versiculus, rectè & ordine sequitur: vt, vel pro victoria ea, quam ipse

de

de ſuis hoſtibus conſequi ſperabat, vel ob eam, quam Chriſtus de cõmuni omnibus inimico conſequuturus erat, victimas Deo, & laudum carmina ſe redditurum promittat.

EXAVDI Domine vocem meam, qua clamaui, miſerere mei, & exaudi me.

VARIAT Dauidis animus inter ſpem, & metum. Nam ſicut diuinę bonitatis, & experti amoris conſideratio illum ſpe erigebat, ita Saulis Regis ſibi infeſtiſsimi potentia atque opes, quæ omnia quamuis tuta loca ſuſpecta efficiebant, ipſum debilitabant metu. Mens igitur Dauidis dubio rerum ſuarum ſtatu ſuſpenſa varijs cogitationibus diſtrahebatur: quę aliâs lætę, triſtes aliâs alternantes, & in ipſum incumbentes, ſæuos in illo excitabant fluctus variorum affectuum. Ex varietate porrò eorũ varia itẽ oriebatur oratio. Itaque, qui hactenus nihil niſi fortiter, & elatè, & animoſè dicebat, is nunc timore perculſus, abiectus atque ſupplex ad precandum ſe conuer

tit:

tit: & inter magnifica verba, timor subitò exortus, & tanquam ex insidijs adortus ipsum, atque inuadens, voces ab eo elicit timidas, atque supplices. *Audi*, inquit, *Domine vocem meam*. Sed quam vocem oro? Hactenus enim fiducia quidẽ plenas multas emisit voces, supplicem autem, aut humilem prorsus nullã. Hîc primò dici potest, Dauidem communẽ grauiter dolentium affectum atque morem sequutum, ita loqui. Etenim qui graui aliquo malo, aut dolore premuntur, antequam mali eius, quod ipsos angit magnitudinem dicant, aut quas habeãt dolendi causas exponant, vnum illud, sibi vt aliquid opis afferatur, ab ijs, quos auxilio ferendo aptos vident, petere iterum atque sæpiùs solent. Deinde nõ absurdè dicatur: etsi minus ore, corde tamen atque animo, quo quamuis breui tempore multa copiosè dici possunt, Dauidem metuentem rebus suis multa precatum, ab interiore sermone in externã hanc prorupisse vocem. Itaque dixisse.

Audi

Audi Domine vocem meam. Nimirũ eam, quam iam dudum imo è corde emittebat. Postremò, vt putò, non deerit cui potiùs videatur dicendum, hoc loco Hebraicè non legi, qua clamaui ad te, sed futuro tempore, qua clamabo. Ita his verbis non significare à se petitum esse aliquid antea, sed cum iamiam petere vellet, ac mox petiturus planè esset, eo præmunire futuræ suæ petitioni, & Dei aures dociles & attentas voluisse reddere. *Audi*, inquit, *Domine vocem meam.* Quando, scilicèt, ad te clamauero, votaq; cordis mei ac desideria exposuero. Nec verò non dici debet, quam hic versiculus cum superiori cohæreat, quamque ex illo, tamquam fonte iste riuus ducatur. Quippè superiùs dixerat, se sperare futurum, vt Deus ipsum exaltaret super inimicos suos. Atqui rerum natura ferebat, vt hæc futurorum suorum certaminum facta ab ipso commemoratio, desiderium vincendi in illo excitaret, & accenderet. Desiderio porrò timor agnatus

tus est:nam quæ ipsi assequi multum cupimus,eorum contrarios euentus valdè timemus.Metuebat ergo interdum Dauid incertos belli euentus, Martemque communem: isque metus è vincendi nascebatur desiderio: desiderium verò ex memoria certaminum futurorum extitit:atq; ita,vt vltima primis copulemus, superior versiculus in quo certaminum Dauidis commemoratio facta est, hunc solicitudinis ac timoris plenum edidit versiculum.Sed pergit.

TIBI dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.

COMMEMORAT suum erga Deum amorem, quò magis ipsum prouocet ad sibi ferendam opem. Quãquã hoc ita dicit,vt ambiguum sit,vtrũ amorem intelligi velit præteritum, an futurum:id est, vtrùm dicat Deo, quia semper ante id tempus ipsum dilexerit, & studiosus illius atq; amans fuerit: idcircò se non deberi deseri ab ipso, & hostibus tradi. An promittat potiùs atq; pol-

liceatur Deo, se si modo vnquam victoriæ compos effectus fuerit, collocaturũ in ipso omnem spem, atque amorẽ suũ; quale est illud quod Iacob vouisse dicitur; Si fuerit Dominus mecũ in via hac, in qua ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentũ ad induendum, reuersusque fuero prosperè in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulũ. Sed siue hoc, siue illo modo accipiatur, vtroq; modo docet Dauid se nõ indignũ esse, qui à Deo adiuuetur, vel ob præterita sua erga Deum merita, vel quia illud ipsum liberari ab hostibus suis, & à bellis & certaminibus vacare, quod desiderat, ob id præcipuè desiderat, vt deinceps quod reliquũ est vitæ vacare Deo posit, animo pacato atque tranquillo: qui vnus finis iustis hominibus est in omni vita propositus. *Tibi*, inquit, *dixit cor meum.* Speciem & tanquam imaginem animi desiderio æstuãtis oratio ipsa præ se fert: & certè magnũ illud desiderium

vacandi

vacandi Deo,& fruendi ipſo,quod animó Dauidis includebatur, explicare verbis quid vellet,atque eloqui ipſum ſatis non ſinebat.*Tibi dixit cor meum.*Nec plura addit,ſed rurſus alio ex principio. *Exquiſiuit te facies mea.* Quod ipſum etiam inabſolutum reliquit. Tertio atque tandem. *Faciem tuam Domine requiram.* Sed quò ille minus verbis explicuit,quid fuerit loquutus cũ ſuo animo,quidve quæſierit oculis atq; mẽte,eò amoris ſui magnitudinem,& quantis incenderetur & adureretur charitatis ignibus magis declarauit. Modice enim,vel intra modũ potiùs amat,qui,quod amat, quantumque amat liberè eloqui, & quamuis copioſè exornare verbis poteſt: ille ardet, qui exorſus dicere in medijs verbis inſiſtit, qui abrumpit inſtitutam orationẽ, qui nihil enucleatè explicat,ſed confundens omnia atq; permiſcens,quæcumq; amor illi ſuggerit atq; dictat, quæ ſunt planè innumerabilia, vno tẽpore, vnoque etiam verbo conatur cũcta eloqui:

& quamuis nihil ſatis explicet, eloquitur tamen omnia. quod Dauidi vſu venit hoc loco. Nam iſta veluti reticentia, & iſtis quaſi ſingultu interruptis verbis, quid, quod illi in animo eſſet dicere, inexplicatum, aut indictũ reliquit, *Tibi* enim inquit, *dixit cor meum*. Id autem eſt (vt tentemus ipſi modo, ſi tamen id aſſequi vnquam poterimus, pluribus explicare verbis, quæ Dauid vno penè dicam verbo concluſit.) hoc itaque eſt, ad te vnum ſuſpirat, tecum perpetuò loquitur, & alijs mutus cor meum ad te clamare nunquam deſiſtit. Te ita amat, vt quo te appellet, ſatis apto ad ardorem ſuum explicandum nomine, non inueniat. Tu pater illi, atque adeò mihi es: tu ſalutis dux, tu lumen, tu vita, fœlicitatiſq; omninò meæ princeps atque Deus ſolus tu. De te ſolo cogito ſemper: tibi vni ſupplico: canendi de te, finem nullũ facio. Nec ſolum te meum appetit cor: oculi etiam ipſi mei, tuam vbiq; faciem requirunt. Qui ſanè oculi quocumque ſe cõuertũt, quòd

quòd te non vident, nihil arbitrantur se vidisse. Sed me nullus deterrebit labor à te requirendo, tantum ipse nolis auersari me, & abs te iratus repellere, quare sequitur.

NE abscondas faciem tuam à me, ne decli nes in ira à seruo tuo.

QVI alium auersantur, ei cũ occurrunt, faciem atque oculos aliò conuertunt. Declarat igitur rem ex habitu, dicens: *Ne abscondas faciem tuam à me.* Id est, ne me auerseris. quæ loquendi ratio propria videtur esse harum literarum, in quibus etiam sæpè ponitur facies pro auxilio, & fauore Dei. Sed cur metuebat sanctus Dauid, ne se Deus mutata voluntate desereret, homo non solùm de sua erga Deum voluntate optimè sibi conscius, sed de Dei in se amore, tot ab eo acceptis beneficijs, apertaque eiusdem voce & testificatione planè certus? Primum, quia nouerat hominis ingenium lubricum esse, & ad delinquendum facile. Deinde, quia nostras nobis volunta

tes ita ignotas atque abditas ſciebat eſſe, vt ſæpè quid ipſi amemus atque cupiamus ſtatuere nobis cum ipſi vix poſsimus. Qua propter iure metuebat, ne quod fortè peccatum ad animum ſuum ſe inſcio irrepſiſſet, ſeque ignorantem, aut parum certè attendentem maculaſſet: quod quo magis Deum diligebat eo metuere, aut ſaltem vereri debebat magis. Niſi ſi quis illud malit, Dauidem cõmunem expreſsiſſe morem eorum, qui aliquid ardenter cupiũt. Nam hi optãdi atque precandi, ac ſingula, quæ obſtare quouis modo ſuæ cupiditati poſſunt, cauendi atque deprecandi modum neſciunt. Itaque Dauid etſi ſemel iam atq; iterum præcatus fuerat Deum, ne ſe deſertum atque auxilio deſtitutum relinqueret, tamen ob magnitndinem deſiderij atque periculi, ſibi ipſi nequaquã ſatisfaciens eadem ſępiùs repetit. Ex quo etiam ſunt quæ ſequuntur.

AVXILIVM meum fuiſti ne derelinquas me, nec dimittas me Deus ſalutis meæ.

QVO

QVO versu verbis tantum commutatis dicit fere eadem quæ superiori: illud nouum quod allegat, quodque ad persuadendum Deo arbitratus est valere plurimum. Illum, videlicèt, semper ante id tempus auxiliũ sibi tulisse, quasi ita loquatur, & sentiat minimè diuinæ constantiæ atque immutabilitatis esse eum deserere ad extremum, quem semper antea protexisset: neque conuenire Deo, vt breui horæ momento perdere vellet, tot sua beneficia atq; dona in ipsum Dauidem per tot annos collocata, & veluti congesta: quod argumentum vrget adhuc. Itaque sequitur.

QVONIAM pater meus & mater mea dereliquerũt me, Dominus autẽ assumpsit me.

ID est, assumet ipse ad se, quia dereliquerunt illi: nam, inquit, solenne Deo est tueri ac protegere miseros quoscumq; viderit, & humana ope destitutos homines. Nam & ob eam causam dignatur vocari pater orphanorũ, & vindex viduarum. Tuebitur igitur, & pro suo

me habebit;qui ita ſum nudus atque deſertus, vt me etiam deſeruerint, quibus mea ſalus chariſsima eſſe debuerat parentes mei. Sed occurrit acris quæſtio, quomodo verum ſit parentes Dauidis ipſum reliquiſſe, cum conſtet non ſolũ illos, ſed cognatos etiã Dauidis omnes, vt primum ei Saul apertum indixit bellum, ſtatim ipſius partes ſequutos, omnes fortunas ſuas contuliſſe in communionem, eiuſdem temporis atque pericu-
1. *Reg*.22 li. Sic enim ſcriptum eſt: Abijt autẽ Dauid ad ſpeluncam Odolam, quod cum audiſſent fratres eius, & omnis domus patris eius: deſcenderunt ad illum. Fortaſsè hæc ſcripſit Dauid in ipſa ſua fuga, antequam ei quiſquam ſe adiunxiſſet. Itaque exponit hĩc illius temporis ſuam ſolitudinem, nec tam agit de eo quod ſibi poſtea euenit, quam rerum ſuarum præſentem ſtatum commemorat. Vel certè hæc retulit ad primum ſuæ ætatis tempus, cũ à Samuele in Regẽ eſt inunctus. Nam cum eſſet Dauid natu minimus

mus filiorum Isai Bethlehemitæ, cumq; ipsum pater suus videretur negligere, quippè quem ruri amandatum, & tanquam relegatum ouium custodiæ desti naſſet, reliquis tamẽ omnibus ipsius fratribus, qui vt ætate anteibant illum, ita indole animi atq; corporis superare ipsum videbantur præteritis, in medio ipsorum Deus per Samuelem illum iuuenem, & penè puerum inunxit, quod erat futuræ regiæ dignitatis signum certissimum. Id igitur dicit, se, quem sui olim dereliquerant, id est despectui & contemptui habuerant, vt natu minimum, à Deo qui humiles respicit susceptum, hoc est, reliquis suis fratribus antelatum fuisse: quod cũ dicit causam reddit, eius, quod proximè dixerat: Auxilium meũ tu fuisti, idque auxilium exponit quale fuerit: nam quod Deus ipsum elegit cũ negligeretur à suis, in eo auxilio ei fuisse aduersus contemptum & despectionem videri potuit, Dauidi certè ita visum fuit, idque hoc loco testatur. Sed

audiamus quod sequitur.

LEGEM pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

SICVT tulisse auxiliũ Dauidi Deus dictus est, quod à contemptu suorum vindicauit illum, sic quod eodem versu precabatur Dauid, dicens; Ne derelinquas me, ne dimittas me. quid in eo sibi vellet, quidve peteret isto nunc interpretatur versu. Petebat enim, nec subtrahẽs se se atque lumen, & directionem suam Deus ipsum luce destitutum aberrare permitteret, in huius mortalitatis lubrica, & plena erroribus semita, quod nunc explanat, cum dicit, *Legem pone mihi Domine in via tua, & dirige me in semitam rectam.* Itaque illius versus singula hemistichia declarant subiecti singuli versus. *Legem*, inquit, *pone mihi Domine in via.* Id est, legem, quæ mihi pro duce sit ad ambulandum sine errore in mandatorum tuorum via, ita vt rectà incedens à præscripto legis tuæ nunquam discedã. Sed

quid

quid est quod addit? *propter inimicos meos.* An minus multos, minusq; sibi infestos inimicos erat habiturus Dauid, aut euasurus erat eorum insidias facilius: idcircò quod ipse per viam legis, & mandatorum Dei inoffensè, & neutram in partē declinans, graderetur? Sanè erat, nullaq; sunt arma meliora, quæque nos magis tueantur aduersus hostes nostros, atque defendant, quam custodia legis Dei, animusque innocens, & omni flagitio, atq; peccato abstinens vita: cum contra nihil non solùm miserius, sed ne imbecillius quidem sit peccatoribus & flagitiosis. Primum, quia virtute carent, id est ipsa animi sanitate atq; constantia: ex quo sicut corpora ægra, nec munus suum tueri ipsa possunt, & sunt ad omnes offensiones valdè opportuna, sic illi omnibus fortunæ telis sunt violabiles. Deinde, quia in multorum odia incurrūt necessario, multosq; qui importunè se, & flagitiosè gerunt, sibi faciunt inimicos. Neque enim flagitiosa vita viui, atque duci

potest

potest sine multorũ iniuria. Postremò quod est omniũ longè miserrimũ, quia suis ipsi vitijs ac peccatis vires quodammodo, & veluti arma, quibus ipsis noceatur, ministrant inimicis suis. Etenim nulla re ad nobis incommodandum, vel ad nos opprimendum potiùs, neq; paratiores, neque munitiores, neque magis fortes efficiantur inimici nostri, quam nostris ipsorum vitijs. Nam, quis nõ faueat ei, qui homines consceleratos, & odio, & ferro persequitur? aut qua in re populũ quis magis habeat, non dico approbatorem, sed impulsorẽ, & adiutorẽ, quam si rapacitatem, impudicitiã, violentiã, impietatẽ & eiusmodi labes animi atque pestes reliquas in iudiciũ vocatas ad pœnã, & ad suppliciũ rapiat. Omnes enim scelus odimus, etiã illi, qui scelesti & flagitiosi sunt, aliorũ itẽ flagitiosè & sceleratè facta detestantur. Hoc quoniã Dauid intelligebat, tametsi vitam suam in magnum periculum atque discrimen adductam esse videret, quod ipsum po-

tentissimus obsideret inimicus, ad omnes aditus opponens se, omnesque ipsi salutis vias intercipiens: tamen non induxit animum petere à Deo, deuium vt aliquod & tutum, & suis ipsius hostibus ignotum iter ipsi demonstraret, quo ipsorum vires posset, & arma effugere: noluitq; etiam petere, vt suas copias atque opes suppleret, vt æquatis viribus cōtra stare in acie ipse aduersus Saulem posset, & iusto prælio decernere: verum illud solum à Deo postulat, vt ipsum inducat in viam legis suæ, inductumq; deducat, sine aberratione, sineq; prolapsione aut offensione aliqua. Nimirum intelligens hac vna ratione, se à suis aduersarijs superari posse, atque vinci, ipsum si priùs cupiditates vicissent suæ, ideòq; adiecit.

Ne tradideris me in animas tribulantium me.

ID est, ne sinas vt abs te deficiens ipse, & ignorationis humanæ lubricas vias ingressus, prolapsusque in eis atque corruens, quod aduersarij mei valdè expetunt,

tunt, vulneri excipiendo nudum latus aperiam. *Ne tradideris me in animas.* Hoc est desiderijs atque libidini inimicorum meorum, ne permittas me tradi. Ex proprietate Hebraici sermonis, in quo pro desiderio nomen animæ ponitur. Quod autem meminit desiderij inimicorũ suorum, quo inhiabant ipsius haurire sanguinem, eo tacitè & artificiosè in suam sententiam ipsum Deum magis adducit, id veluti argumentatus ac dicens: æquius multo esse ac Dei bonitate dignius, ipse vt faueat suis, id est, ipsius Dauidis iusti, scilicèt, & pij hominis votis ac desiderijs, quam vt aliorum, hoc est, impiorum & sceleratorum libidini & cupiditati obsequatur. Nã quis bonus æquo animo ferat, bonos iacere mœstos, improbos verò volitare lætos atq; alacres? illos lugere victos, hos victores exultare? illos innocentes dimicare de vita sceleratos & iniurios omni metu liberos formidini alijs & terrori esse? hos bonis circunfluere, illos inopes egere? illorum deniq;

frustra-

frustrari iusta vota, horum autem impia desideria compleri? eodemque pertinet quod sequitur.

INSVRREXERVNT in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

NAM eo Dauid hostium suorũ personam apud Deum in maius adducit odium, dum præter cætera illorum peccata atque mala, etiam in testimonio dicendo falsitatem illis impingit: quo, quãto eis fuerit iratior effectus Deus, tanto ipsi reddatur magis placatus atque propitius. Quamquam vix reperio, quomodo hoc ad Dauidis personam pertinere posit. Nam quando is, obsecro, legitur falsis testibus circumuentus? Aut, quis vnquam in illum falsus esse testis scribitur? Nam Saulis quidem animum non aliorum criminationes à Dauide alienarunt: sed illius gloria belli artibus parta inuidia ipsum exulcerauit: ex quo mox odium sequutum, & ex odio necis studium, cum animo inclusa diutius cõtineri non possent, primum ad occultas

inimicitias manare cœperunt, postremò in apertũ bellũ prorupere: Et cantabant
1. *Reg.* 18. in choris, Saul cecidit mille, & Dauid decem millia. Non igitur ista satis quadrãt in Dauidis personã. Nisi fortè Dogæum delatorem hoc loco intelligi voluit: verum is Achimelecho propriè incommodauit nõ Dauidi. Aut nisi hoc malumus, in aula Regis Saulis fuisse aliquos, qui: cũ Dauidis dignitati, atque apud Regẽ gratiæ, ad quam ex humili breui peruenerat, inuiderent: occultè illi obtrectando semper & detrahendo, Saulis animũ ipsum sua sponte non satis æquum in Dauidem falsis suspicionibus impleuerunt, & tandẽ odio præcipitẽ egerunt. Quod quamuis non apertè scribatur in libris Regum, tamen satis potest colligi ex illo, quod Dauid, Sauli dixisse memora-
1. *Reg. ca.* 26. tur, videlicèt, Si Dominus incitat te aduersus Dauidem placetur sacrificio, si autem filij hominum sint maledicti. Sed quoquo modo ista se habeant, illud certè confitendum est, hunc versum aptissimè

ſimè poſſe intelligi de perſona Chriſti, qui nunc Dauidis ore apud Deum patrem de ijs queratur hominibus, qui ſe ſcelerate accuſarunt, & falſis criminibus obruerunt. In quo illud animaduerti omninò debet, quod cum Chriſtus Ieſus, cuius ex perſona hunc verſum accipimus, oppugnaretur à plurimis, idque varijs modis. Nam alij prodiderunt illum, alij accuſarunt, alij comprehenderunt, ab alijs apertè tela in ipſum iaciebantur: clam ab alijs ſubminiſtrabãtur: denique damnatus ab alijs, ab alijs cæſus, & cruci affixus fuit: & tanquam in ſcæna cum fabula agitur, ſic in illa Chriſti cauſa, & poſtremò necis crudeliſsimę actu, alij alias perſonas geſſerunt. Cum igitur tot haberet Chriſtus, tamque varios inimicos, de reliquis omnibus ſilet. Vnum verò illud genus eorum, qui in ipſum falſum teſtimonium dixerunt, nominatim accuſat: quo nos intelligeremus, innocentibus atque bonis hominibus ipſum per ſe mori; atque ab hoſte

interfici non admodum acerbum esse: at cum falsi criminis specie quæsita & obtenta, pro nocentibus habiti ad supplicium rapiũtur, id verò graue illis nimis & intolerandum videri. Etenim dupliciter fit, vt afficiantur pœna atque morte boni & innoxij viri: vel ob id ipsum, quia boni sunt, quod accidebat olim sanctis Martyribus, qui nullum aliud ob scelus pœnis subijciebantur, nisi quod pietatis atque Christi fidei veri cultores essent: hoc verò mortis genus, boni non modo fugere aut detrectare nolunt, verum adire atque obire etiam eam mortem cupiunt, vt potè quæ eos illustret & eximijs gloriæ ornamentis afficiat. Itaque, vel interimuntur ob id ipsum, quia boni sunt: vel ob verum quidem crimẽ falso tamen ipsis obiectũ, sceleris damnati extinguntur, quod est iniuriæ atq; calamitatis genus maximũ, propterea quod ad iustitiã extinguendã, nomẽ ipsum iustitiæ scelerate vsurpatur, & sub æquitatis iurisq; persona tecta, atq; etiã commen-

commendata calúnia, in indignos grassatur, nomineque & armis virtutis vtitur aduersus ipsam virtutem. Itaq; ægrè valdè ferunt boni sceleris sibi notã inuri, aut nomen affigi, & pro sceleratis interfici, aliâs non grauatè mortem oppetituri. Non enim solùm amittunt vitam, cuius ipsi cupiditate minimè tenentur, sed quod charissimum illis esse debet, quales sunt tales videri, quo ex eo apud homines gloria illustretur, & nomẽ Dei, id illis indignissimè eripitur, virtutisque cultores in parricidarum numero ponũtur: iuris verò atq; æqui oppressores vindices scelerum atq; ministri sanctissimarum legũ censentur, ex quo extitit etiã in diuino vate & sanctissimo homine talis querimonia. Quare respicis contemptores, & taces conculcãte impio iustiorem se, & facies hominis quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? & factum est iudicium & contradictio potentiorũ, propter hoc lacerata est lex, quia impius prævalet aduersus iu- *Abac. 1.*

ſtum, propterea egreditur iudicium per-
uerſum. De quo cum iuſti dolent, non
tam ſuam & priuatam vicem dolent,
quam publicam virtutis cauſam lamen-
tantur. Malè enim cum virtute imò peſ-
ſimè agitur, quotieſcunque id euenit, vt
boni pro ſceleratis habeantur. Nam &
reliquorum, qui boni eſſe ſtudent, retar-
dantur ſtudia virtutis, & ipſi improbi
inſolentiores redduntur, ipſumq; adeò
virtutis nomen ſuſpectum, & inuiſum
multis fit: dum ſub eo inſidias humanæ
vitæ fieri, & capitalia vitia tegi nonnulli,
vel credunt, vel ſuſpicantur: tum qui ſi-
bi ipſis videtur dicaciores anſas inde ſer-
monis arripiunt, ad publicè atque ridi-
culè virtuti detrahendũ. Vide, inquiunt,
quo euaſit fucata illa ſimplicitas, quan-
tum ſceleris modeſtia, ac pudore ſuffu-
ſus vultus ille tegebat, quid abieciſſe pro
Chriſto omnia, quid auſterum vitæ ge-
nus coluiſſe prodeſt, quid vigilijs ſacris,
quid ieiunijs, quid aſsiduo precandi ſtu-
dio proficitur: ſiquidem illis ſtudijs iſta

monſtra

monstra gignuntur? ita ne hoc agebatur illo sacrarum literarum, atque Theologiæ disciplinæ indefesso studio? abeant literæ, facessant pietatis studia. Ille viuit recte, qui, quod ille dixit, vixit, dum vixit bene. Huiusmodi illi; falsa illa quidē, scelerata impia, quis neget? Neque enim virtus sui dissimilis esse queat, aut ex aliorum sermonibus naturam suam & ingenium mutet, quamuis accusetur criminose. Itaque falsa omnia, attamen ista falsa, veras interdum & nimium dolendas strages in castris virtutis edunt, verasque calamitates bonis viris important. veras inquam quomodo vulgo iudicatur de bonis malisque: nam iusto & innocenti homini, quamuis falsis testibus oppresso, quamuisque malè pereunti, nihil mali accidit, si ad diuinæ examen rationis nostra iudicia reuocemus. Nam in paucis, vt scriptum est, vexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Ergo illi quouis modo cadat alea, beati erunt Sap. 4.

atque fœlices: delatores contra & falsi testes, etiam eo ipso tempore cum se vicisse lætantur, sunt infœlices, & miseri. Neque enim sit falsum quod sequitur.

ET mentita est iniquitas sibi.

ID est, aduersum se mentita est, in suum que ipsius caput recidet, quidquid contra innocentiam falso commenta est. Nam licèt conniuere interdum Deus videatur, & suorum obliuisci: tamē quam à se ipso, bonitateque sua discedere non potest: tam nequit nō patrocinari innocentibus. Itaque posteaquam illos in cāpum, & tanquam in aciem deductos, calumnijs & impugnationibus malorum hominum paululum exercuit, tandem aperit & in lucem profert insidiosas impiorum artes, eosque frangit atque debilitat: aut si hîc, id est, in huius seculi breui vita id interdum negligit facere, in publico certè totius orbis atque omnium quicunque vnquam fuerunt conuentu hominū, est cumulatè facturus, quod cum fiet, mendaces, atque falsi testes tur

pisimis suorum criminum notis inusti, pœnisque subiecti in odio atq; infamia erunt sempiterna, bonis verò per calumniam oppresis non solùm suus restituetur honor, sed vita etiam immortalis & gloriæ plena reddetur. Vnde consentaneè sequitur.

CREDO, videre bona Domini in terra viuentium.

NAM vtcumque in hac mortali vita, & in hac terra, in qua non tam vita viuitur, quam ad acerbos fortunæ casus subeundos, spiritus ducitur, atque propagatur, cum bonis viris actum fuerit; siue aduersarios suos illi vicerint, siue ab eis victi ceciderint: certum est fore, vt cùm ab his locis discesserint in cœli regionibus fœlici fruantur, atque beata vita. Sunt qui terram viuentium hoc loco Iudæam dici putent: quo certè nomine ab Esaia & Ezechiele vatibus non semel appellatur. Appellatur autem sic propterea quòd multù præstaret cæteris orbis regionibus ea terra, eorùmque ad vitam Esa. 53.

necessaria sunt, & copia, & bonitate atque ob id maximè sacri vates viuẽtium terram nominarunt ipsam, quia in ea vna verus Dei retinebatur cultus; reliquis omnibus populis idola colentibus. Ab ea igitur, quia nunc exulabat Dauid, & sperabat, quod illi pollicitus fuerat Deus, suum in eam gloriosum futurum reditum, eo ipsum dicere, sperare se visurum bona Domini in terra viuentium, hoc est, in ea terra, in qua, & quod ad vitæ copias attinet abundanter, & quod ad Dei cultum & religionem pertinet, sanctè viuitur se visurum bona Dei; id est adepturum promissa sibi à Deo bona, hoc est, vt id tertio interpreter, deletis ipsius omnibus inimicis gloria & imperio potiturum, & quod ipse plurimi faciebat habiturum facultatem adeundi tabernaculum Dei, eiusque ipsius laudes in eo suis comprehensas carminibus decantandi. Probabiliter quidem hæc, atque adeò ad ipsam rerum gestarum fidem verè dicuntur: sed vt probabilia

ista sint, tamen mihi verius apparet, terram viuentium hoc loco cœlum ipsum dici, & eo perueniendi spe sanctum Dauidem ægritudines suas lenire. Nam & ipsa Iudæa, si quo loco terra viuentium appellatur, ob id appellatur maximè, quia illius pleraq; diuinitus relata erant, ad cælestis patriæ statum adumbrandū & significandum: prӕterquā quod omnis illa Dauidi in patriam restituto promissa regia fœlicitas caduca erat, atque terrena, & non satis profectò digna, quā vates diuinus, sanctissimus certè vir tanti faceret; vt eius vna spe, vel in medijs malis se beatum ac fœlicem putaret, ac diceret. Quid? quod terra viuentium si Hebrææ vocis numerum & sonum reddamus, terra vitarum interpretanda est. Terra autem vitarum, haud dubiè augustius nomen est, quam vt vlli terrenæ regioni possit conuenire, aut ei satis aptè tribui, propterea quod hæc, quæ incolimus terrena loca, quamuis & cœli clementia, & soli vbertate beata, mortis &

morte peiorũ malorum domicilia sunt, non vitæ, fœcunda loca: tantumque absunt ab eo, vt iucundè & tranquillè viuendi, aut ipsa habeant, aut nobis dent varias atque multiplices vias, vt vnum hoc vitæ, quod hîc viuitur genus, mortis multo plus quam vitæ habeat, vt potè quod non solùm festinet ad interitũ, verùm etiam interat omnibus horis: vt illa non dicam mala, morbos, dolores, ægritudines fortunæ acerbitates, quorum istæ regiones valdè sunt quidem feraces. Illa itaque sola regio, vitarũm & sit, & appelletur terra, in qua malorum expers vita producitur per æterna tempora: vbi qui viuunt geminam, & vtramque fœlicissimam vitam viuunt: vbi & viget animus, & viuit corpus, animus, quia videt atq; possidet, nullo tempore amittendum Deum, in quo vno maximè animi vita cõsistit: corpus verò quia abest ab eo, non solũ morbus, & dolor, sed & moriẽdi necessitas omnis, atq; causa: adestq; rursus, atque inest ei, summa

&

& pulchritudo, & agilitas. quæ ſunt certè eximia illa & præclara bona Dei, quæ ſanctus Dauid, & videre cupit, & dicit ſe ſperare viſurum in terra viuentiũ. Quorum ſpe bonorum freti ſancti homines, æquo animo præſentia mala ferunt. Et quando acriùs ipſa eos vrgent ſecum, & cum animo ſuo ita loquuntur. Leue eſſe & ad momentum tẽporis durans, nec tam re ipſa, quam nomine acerbũ, quid, quid id eſt mali, q̃d patiũtur, in quo perferendo fortitudinẽ ſuã & pictatem erga Deum ſpectari ab eodem ipſo Deo: qui paratus cum ſit, idq́; pollicitus fuerit ipſe, pro malorum patientia, proq́; vita mortali, & terrena amiſſa, dare immortalem in cœlo, atque beatã vitam, nimis anguſti, nimiſq́ue puſilli, atque adeò abiecti animi eſſe, quæ tam paruo veneant, tam eximia bona emere nõ audere. Itaque ſeipſi confirmant. Sed adſunt catervæ impiorum, & vt ſibi videntur, callidorum hominum iſta omnia irridẽtiũ, & miſerorum hominũ ſolatia appellantium,

tium,itaque dicentium. Nec vera illa esse, nec verosimilia vllo modo, stultitię́q; prorsus atque dementiæ condemnandos esse eos, qui, quæ vident atq; sensibus suis percipiunt, neglectis, quæ nunquam sunt, certè quæ nemo hominum dicere audeat se vidisse, ea sequantur atque ament. Quorum aduersus voces atque opiniones impias, quo in sua persona armaret Dauid, atq; præmuniret omnes bonos, quicumque vnquam futuri sunt, pulcherrimum hoc suum carmen, tali fine conclusit.

EXPECTA Dominum & viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

QVA expolitione sermonis, & in eandem sententiam tot repetitis verbis acriorem adhortationem fecit. Ex quo etiam intelligimus, quam sit difficile stare iustos in acie fortes & inuictos, quando non solum aduersus illos fortuna pugnat, sed etiam perditorum hominum, quorum est maxima multitudo praua

iudicia

iudicia insurgunt, telaq; in illos omnes iaciunt: Deusque ipse interim subtrahere se se illis videtur, neque auxilij sui atq; fauoris lumen ipsis prætendere. Nisi enim in magno desperationis & ad impios defectionis periculo versarentur, tam acer in adhortando Dauid, tamque vehemens profectò non fuisset. Itaque quemadmodum cum quis aduerso flumine, aut lembū remis agit, aut seipsum natatu propellit multis è littore spectantibus ipsum: si quando id accidit, vt fluctu ipso & rapiditate fluminis obrutus retrò in præceps feratur, ipsa magnitudo periculi, non solùm intentos spectatores reddit, sed etiam auxilij ferendi cupidos. itaq; illud vnum certatim omnes quod possunt, ne cede, vince, supera, magnis clamoribus iterare non cessant: sic hoc loco Dauid ad omnes eos, qui in acie acriter dimicantes interea dum cunctatur Deus, seq; ipse continet, grauiter sub armis laborāt conuersus, eisq; animum addens, ita fatur. *Expecta Dominum.* & iterum.

iterum. *Viriliter age.* & tertiò. *Confortetur cor tuum.* postremò atque tandem. *Et sustine Dominum.* Et profectò, verũ si quærimus, quod bonos & innocentes homines, dum ab alijs iniuriosè premuntur, maxima solicitudine afficit: quodque eos lædit maximè, & periculo cadẽdi, & à patientia ac pietate deficiendi, propiores facit: non tam ipsa per se, quæ patiuntur mala sunt, quam illud vnum quod infirmitate quadam ingenij, & conditionis humanæ, vel omninò non curare Deũ humana res: vel certè suas ipsorum negligere, offensumque aliquo eorum peccato, quod ipsos lateat discessisse ab eis illũ, ipsosque tradidisse inimicorum suorũ libidini vexandos atque perdendos, non quidẽ illi planè iudicant, sed ad id vt iudicent, & rerũ ipsarũ indignitate & acerbitate quas tolerant, & ignoratione sui ea, quæ est humano generi propria, & verò opera & studio dæmonum id maximè cupientiũ persuadere nobis, & propterea nostris cogitationibus sæ-

pè id subijcientiũ, nosque implentium multis huiusmodi suspicionibus inducuntur & impelluntur. Ex quo sunt illæ voces. Mei autem penè moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorũ videns. Et rursus. Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Illaque Esaiæ ex persona populi Dei. Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei. Igitur quod illorũ animos maximè discruciat, id est, quod à gratia Dei, ad cuius vnius confugerant præsidiũ, & in quem vnum contulerant omnes suas spes ceci disse se suspicantur. Cuius rei in Christo magnũ extat exẽplum. Nõ quidẽ quod ille à Deo, hoc est, à se se desertum se esse, aut omninò posse deseri, vel putauerit, vel suspicatus fuerit vnquã: sed quoniã omnium earum rerum, quæ acerbæ & toleratu difficiles videntur esse, sensum ad se, & affectum traduxerit. Is igitur cũ

Psal. 72.

Esa. 49.

in ea humili ſpecie, quam ex nobis, pro nobis aſſumpſit grauiſsimas iniurias, & tormenta acerbiſsima pertuliſſet: ad cætera tacens, acpropè mutus, illud vnum, quod ſe pater ſuus obliuiſci eſſet viſus; queſtus eſt intenta & lamentabili voce: Deus, inquiens, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quocirca, quo id acerbius
Matt. 27. ferunt iuſti, eo oportuit magis, vt eos Dauid iterum atque ſæpiùs adhortando ad perferendum, & conſtanter agendum, Deumque in primis, quamuis lõgas moras trahentem expectandum erigeret, atque incitaret. Quod autem ſæpè iam dicimus morari Deum, & lente agere, & vix tandem ad iuſtis opitulandum adduci, id non tam ex re ipſa verum eſſe intelligendum eſt, quam ex hominum opinione atque deſiderijs. Nam Deus ipſe, quoniam cuncta latè videt, & ſapientiæ quadam immenſitate omnium tempo rum res geſtas, earúmque inter ipſas con ſenſus, atque nexus; & quid cuique conueniat, & quo quidq; agi tẽpore, quove

omitti

omitti oporteat, vno aſpectu intuetur, ſuo quamcunque rem loco, ſuoque & opportuno tempore ſcientiſsimè & prudentiſsimè facit. At hominis exigua & anguſta mens, vt potè quę neque tam longè, latèque proſpicere, neque vno ſimul tempore cogitatione tot res comprehendere, neque ſi comprehendat, inuicem conferre ipſas inter ſe poſsit, ex ſua ipſius exiguitate tempus Deo, atque modum iudicandi, & pœnas de hominibus ſceleratis ſumendi ſtatuit atq; præfinit, quã noſtrã præfinitionem atq; præſcriptũ: quoniam Deus meliore conſilio ſæpè negligit atq; trãſgreditur: ipſum morari, atq; lento gradu incedere, videri nobis dicimus: ita quidẽ certè loquimur, cunctatoremq; & lentum, & procraſtinatorẽ vocitamus illum. Atq; vbi accidit, vt qui iſta Deo definimus iudicandi & auxilij ferẽdi tempora in malis ipſi atq; aſperis verſemur rebus, quoniam omnis & dolor corporis, & ægritudo animi dilationis eſt impatiens, niſi

H . pre-

precantibus nobis,& adiuuari nos ab ipso petentibus continuò adſit ipſe Deus, & ex noſtro deſiderio calamitati, quam patimur,modum imponat, negligi nos ab eo arbitramur,noſq́ue proindè miſeros dicimus,noſtraſq; querimur &lamẽtamur perditas & profligatas fortunas. Quare tales qui ſunt, ij profectò ſæpiùs ſunt admonẽdi Dauidẽ vt audiãt,Deũq; quamuis morantẽ expectent atq; ſuſtineant: vt non ex animi eorum libidine, aut ex anguſtijs mentis ſuæ,Deũ vel iraſci,vel deponere iram velint: vt quando ipſis auxilij ferẽdi tempus præterijſſe videtur,ne aduenifſe quidem illud, ſatiſve adhuc eſſe maturũ exiſtiment.deniq;,vt cognoſcant atq; conſiderent quid nobis expediat, quidve ſecus neſcire ſæpè nos:Deo autẽ ipſi cognitũ id, & exploratũ eſſe.nec ſegnẽ illum eſſe aut pigrum, neq; imbecillũ,aut timidũ, nobis vt benefacere,aut nolit,aut nequeat. exerceri virtutẽ atq; illuſtrari patiẽtia malorum, vitia,quæ ſunt labes animi aduerſorum

acer-

acerbitatibus elui, pro terrenis rebus & citò perituris amiſsis, bona diuina, & ęterna reddi ſolere: nihil deniq; lõgum eſſe finẽ quod habeat. & certè quo malorum tanquã tẽpeſtas maior, magiſq; ſæua fuerit, eo maiorẽ tranquillitatẽ & ſerenitatẽ futuram. ſperantium in Deo & fortiter ad extremum vſque contẽdentiũ fœlicisſimos exitus ſemper fuiſſe. denique non ſi ea mala quibus afficiuntur acerba ipſis & nõ ferenda videntur, Deo ipſi, cuius falli nõ poteſt iudicium perinde grauia videri: nomine mala prædicari, re ipſa beatæ vitæ ſeminaria eſſe. Hieremiã vatẽ illud verè ſcripſiſſe. Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoleſcẽtia ſua, ſedebit ſolitarius & tacebit, quia leuauit ſe ſupra ſe, ponet in puluere os ſuum, ſi fortè ſit ſpes, dabit percutiẽti ſe maxillã, ſatiabitur opprobijs, quia nõ repellet in ſempiternũ Dominus, quia ſi abiecit & miſerebitur ſecundum multitudinẽ miſerationum ſuarũ. non enim humiliauit ex corde ſuo, & abiecit fi- *Hiere. 3.*

lios hominum. ATQVE,vt de alijs tā
ceā,& de me vno,qui hæc cū scribo, car
ceri addictus & violatæ fidei reus factus
maximis premor malis,& agam, & lo-
quar, meamq; ad me ipse orationē con-
uertā. An quia decimus iam mensis agi-
tur,ex quo inimici mei de me triumphū
agere cœperunt,& cū apud iudices cri-
minando,tum apud homines vniuersos
detrahendo & obloquendo,caput meū
oppugnare non cessant, & neq; interim
leuatio aliqua malorū ostenditur,neque
effulget vlla salutis spes, idcircò animū
ipse despondeā, & Deū non allaturum
innocentiæ auxiliū putem? Absit à me
absit persuasio tā impia. Nunquam ego
pater sanctissime, ne si omnia mala ir
ruant in me, aut minus bene de te iudica
bo, aut oculos meos abs te, aut spē dimo
uebo. Nunquā de te sentiam, nisi quę d
optimo atq; indulgētissimo patre, æqu
est sentiri atque credi. Nā vt eorum nū
obliuisci bonorū velim, quæ superior
bus annis multa atque magna in me cō
tulist

tulisti, hoc ipsum, quo premor, quod meū nunc angit animum, in quo seuerè mecum videris agere & irati, atq; offensi personā sustines, totum ab eximio quodā amore tuo erga me fateor esse profectum. Nā quē exitum vita erat habitura mea, quo non progressura impunitate ipsa corroborata, nimia mea audacia peccandi, si me in ea, quā instituerā, progredi via siuisses? aut nisi mihi effrænato & cæco, & in pręceps ruenti fręnum iniecisses timoris tui? Deliqui, fateor, multa miser in te, plurima in me, in reliquos homines multa peccaui: intestinæ cupiditates meæ supergressæ caput meum, arcem animi hostibus tradiderunt: proditus sum à meipso. Et cum tu puerū me antequā terrenis curis inficerer ad religiosum vitæ genus, id est, ad te vocauisses, iuuenē rerum optimarum studio inflāmasses, & iam adulta ætate virum donis tuis cumulasses, & magnis, & plurimis, pro tot ac tantis beneficijs malā ipse gratiā tibi retuli: nec solùm ingratus tibi

fui,ſed etiam quod in me fuit, mihi ipſi exitialis. Nam, quid aliud promerui, quã vt ſceleris damnatus, pœniſq; addictus me obrueres ſempiterna obliuione? Sed, quæ te cõpulit tua bonitas, vt mihi puero nihil dum de te merito olim faceres bene, eadẽ impulit, vt erranti mihi nunc, & in ſcelus ruenti, & tua ſanctiſsima iuſſa ingratè aſpernanti, ſeueriori pœna metum incuteres. Quo ad licuit, & quo ad fieri potuit benignum te mihi, & indulgentẽ exhibuiſti. at vbi me iſta tua indulgentia abuti vidiſti, eaque magis in dies corrumpi, malumque quotidie ſerpere latiùs, medicamentum morbo ſanando quod eſſet aptũ mordax, atque acre adhibuiſti. ratio agendi variata eſt, nõ commutata benefaciendi voluntas. Nunquã enim inimici mei aduerſum me tantum potuiſſent, niſi tu conatu illorum iniuſto abuti velles ad meã ſalutẽ. Nã, quid in meos mores minus cadit quã infidelitas? quid ve magis à me alienum, quàm à rectæ fidei integritate deficere, qui ſemper

per

per optarim, vel capitis, atque fortunarũ omnium periculo ipſam tueri? Sed quo magis eſſet perſpicuũ, tuo potiùs quã hominum cõſilio rem iſtã geri: idcircò nũc illo lædor, quod ſi res ritè expendatur, erat infirmiſsimum ad lædendũ. & qua parte videbar aduerſus hoſtiles appetitiones maximè munitus & tutus, ab ea nunc parte omnia illorum tela nudo latere excipio. Falſis aliorum criminationibus vera peccata mea in me punis, & cũ inſimulari me ſinis eius criminis, quod nunquã commiſi, pœnas à me exigis, ob ea peccata, quæ admiſi: & aliorum iniuſta actione iuſtè tu, imò piè & amanter corrupto vitijs animo meo, ne funditus interirẽ ferrum atque ignes adhibes. Iã numen tuum pater agnoſco, iã mihi totus diſpliceo, & quod te miſer offendi, doleo, atque diſcrucior. ignoſce pie, ac iã tandem placatum redde te mihi: idem amor qui impoſuit, iam tibi detrahat ſeueritatis iſtam perſonam: hactenus aliorum mendacijs ad meã ſalutem abuſus

es,iam saluo me, ac tibi redditto veritas ipsa, sibi vt patrocineris suo quodãmodo iure abs te postulat:vindicatum est in me atque sæuitum,pro eo quantũ commerui sanè parum, at pro tua placabili, & in tuos indulgenti natura ferè satis. iã tuum erit oppitulari laboranti innocen
Psal. 136. tiæ. Recordare Domine filiorum Edom in die Hierusalem,qui dicunt exinanite, exinanite, vsq; ad fundamentum in ea. Quamquã ego illos vsciscí non cupio, eos laqueos mihi quos tetenderũt,exuere opto. semper illos misericordia potiùs,quam odio dignos duxi: eosq;, qui iniuriã mihi fecerunt, me qui iniuriã ab ipsis illatam sustineo,esse magis miseros iudico. Sint illi per me fœlices,atq; ampli,nihil obsto: vt mihi ab illorũ calumnijs libero liceat,quam purè erga te fidẽ seruaui, eius fidei apud homines bonam existimationẽ integrã retinere, id verò suppliciter postulo. Auxilium,tu mihi fuisti à iuuentute mea, nunc cum maximè deficit virtus mea, ne derelinquas

me

me. Esto lux densis tenebris malorũ oppresso, esto salus de fama, & de fortunis omnibus dimicanti, dissipa consilia impia, & cęlesti immisso lumine detege mẽdacia atque fraudes: meque his eripe malis, ereptumque meis, id est, tuis famulis redde: & à mortis locis vindica me ad vitæ regionẽ. Quod si minus hoc mihi, tuę certè id naturę debes, debes bonitati, debes fidei, debes clementię. mihi namque certum est instare apud te precibus semper: tuas patietissimas aures meis querelis obtundere: non quiescet pupilla oculi mei, & quãuis sæpè repulsus, sępiùs clamabo. Domine vim patior, respõde pro me. dabis instanti, quod denegas peccatori. idque cum dabis plurimorum, qui mea causa laborant, grata ora in tuas laudes resolues, qui vnus sempiterna laude dignus es verè vnus, & verè trinus Deus: Amen.

* *
*

SALMANTICAE,

Excudebat Lucas à Iunta. Anno

1 5 8 2.

INDEX RERUM QVAE IN HIS EXPLANATIONIBVS CONTINENTVR.

Numerus folium indicat.

A

D

F

G

H

I

T

V

FINIS.

ERRATA SIC EMENDENTVR.

Fol.	*Pagi.*	*Lin.*	*Lege.*
32.	I.	12.	deceptam.
62.	I.	17.	expoſitæ.
104.	2.	13.	proprio.
116.	I.	19.	adoleuit.
134.	I.	20.	47.
144	I.	23.	mollius.
159	I.	18.	iuſta.
159.	I.	19.	magnitudine.
160.	2.	8.	referuntur.
171.	2.	8.	cauſam.
225.	I.	14.	expoſito.
233.	2.	14.	quonam?